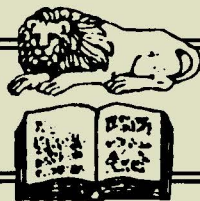

Jeromos füzetek

Bibliatudomány – Bibliaapostolság

48. szám

Aratás, 2002

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat
Budapest, 2002

Tartalomjegyzék

„Kenyérnek születtem...” (Vágvölgyi Éva felv.)	címlap
Ajánlás	1
Csendes percek (Havva)	2
Adhat-e Isten rossz parancsokat (Ez 20,25)? (Kocsi György)	5
A Jelenések könyvének hét levele, 1.r. (Gánicz Endre)	16
<i>Élő Ige Bibliaiskola. 38. óra (Vágvölgyi Éva)</i>	27
A jeruzsálemi kollektá kérdése a 2. Korintusi levélben (Cserháti Sándor)	31
Biblikus folyóiratok szemléje (Székely István)	33
Innen-onnan (Székely István)	38
Olvasóink kérdezik (Puskás Attila)	40
Bibliaapostolság – határainkon túl (Ferenczy L.Tibor, Kónya Lívía)	44
Társulatunk életéből	47
Könyvajánlatunk	borító

J e r o m o s f ü z e t e k
az első magyar szentírástudományi folyóirat
– gyakorlati anyaggal hitoktatók számára –
ISSN 0866-2207

Szerkeszti, kiadja és terjeszti:

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

B i b l i a k ö z p o n t

1066 Budapest, Teréz krt. 28. I/6. Fax: 312-24-78

Nyitva: hétfő-csütörtök, 9-17-ig 332-22-60

A szerkesztőbizottság tagjai: Székely István, Tarjányi Béla,
Thorday Attila, Vágvölgyi Éva, Zsoppán Monika

Felelős szerkesztő: Tarjányi Béla

Grafikák: Vágvölgyi Éva

Nyomda: Royal Press Hungary

Ajánlás

Menekülj tehát a külső gondok elől, ha benső füledet Istened a méznél, de még a lépes méznél is édesebb szavára előkészítet, hogy felszabadult és készséges benső érzéssel, Sámuellel együtt te is mondhasd: Beszélj, Uram, hallja a te szolgád (1 Kir 3,10). Ez a szó nem hangzik az utca zajában, de nem is lehet meghallani kívülről. A csendben adott jó tanács csendben történő meghallgatásra vár. Minden bizonnal örömet és vidámságot hallasz (Zsolt 50,10), ha éber figyelemmel hallgatod. Hasznos és sokkal üdvösebb, hogy ha ma hallgatsz rá, amikor tanácsol, vigasztal, figyelmeztet és tanít, s mint sokszor teszi, korhol, kissé összeszid, javít: mint ama gyászos, oly keserű és oly sötét napon hallani az ítéletét, méltatlankodását, érezni bosszúját, kegyetlenségét, kárhozatra taszítását.

Az Isten élő és hatékony szava csók neked. Nem az ajkak egyesítése ugyan, mely nemegyszer csak színleli a lelkek egységét, hanem sokkal inkább az öröm kiáradása, titkok kinyilvánítása, a mennyei fénynek és a megvilágosított léleknek valami csodálatos, merész egyesülése. Ez az élő és hathatós szó, a szívnek és a gondolatoknak kutatója, szíved minden titkát felfedi és megítéli. Ha bűneidben meg is haltál, mikor ezt a szót hallod, élni fogsz. Ez a szó, amit Isten kimond: lélek és élet!

Clairvaux-i Szent Bernát

Szavak

Ülök csendben és nézem magunkat,
A játékot, ahogy a labdát adogatjuk egymásnak.
Egyforma a ritmusunk, nem sokat ejtünk le.
Még csak a labdák repülnek,
Csendben folyik a játék.

Vajon eljön-e majd a szavak ideje is?

Mert fontos a szó, a megnevezés, a kimondás,
De csak mint a dolgok végső, beérett gyümölcse,
Melyet kimondva, megnevezve
Leszakítunk a valóság fájáról.

A beérett gyümölcsként leszakított szó
Magokat, további életet hordoz magában,
Melyek az ember bensejében kihajtanak
És kiszövellnek, hogy virágba borulva
Gyümölcs érlelődjön rajtuk.

Ha előbb mondunk ki valamit,
Mint hogy az beérett volna bennünk,
Úgy járunk, mint a zölden szedett gyümölcscsel,
Nem jó az íze és életet sem hordoz magában.

Mennyi türelem, mennyi odafigyelés szükséges,
Hogy a dolgokat a szavainkkal jókor arassuk,
Ne előbb, de később sem, mint ahogy kell.

A jókor és jól kimondott szó
Milyen sok jónak lehet a forrása,
Míg a rosszul és rosszkor mondott szó
Mennyi kárt tesz a világban.

Vajon fogunk-e tudni valaha is jól beszélni?

Roszkor kimondott szavaim
Hegyként tornyosulnak az
Emlékezet rozsdatemetőjében.

*Minél jobban vigyázok,
Annál inkább kicsúszik valami,
Aminek nem kéne.
Add meg, Uram a szólás kegyelmét,
Hogy mindig jókor és azt mondjam, amit kell,
Hogy hasonlónvá legyek Hozzád,
Akinek szavai életet, fényt és örömet adtak,
Aki olyan szavakat mondott,
Melyeknek még az írásban laposra vasalva,
Évezredek is életük van.*

Megöntözött kert

A szeretetem a víz, mellyel a másik lelkét megöntözöm. Ha nincs szüksége a szeretetemre, nem fogadja be, mint a tócsa, megáll rajta, de ha eleped már a szeretet utáni szomjúságtól, mohón beissza. Hogy mi lesz a jutalom a fáradságomért? Hogy kiszöldül, mint a megöntözött kert és virágba borul. Nem a vizet adja vissza, mellyel megöntöztem. Helytelen dolog azt visszavárni a másiktól, amit én adtam neki. Azért adok, mert nincs neki, hiányt szenved, nem azért, hogy visszakapjak. No, de ki az a bolond, aki mindig csak adni akar és sohasem kapni? Hiszen ha mindig csak adok, egyszercsak az enyém is elfogy, nem lesz miből adni! Ha a magamét osztogatnám, az valóban így is lenne. Dehát nekem semmim sincs, mindazt amim van, Istentől kaptam. S Isten ajándékai olyanok, mint a kút: ha nem merítenek belőle, vize megposhad, de ha gyakran húznak belőle, bővizű és friss marad.

* * * * *

*Kietlen sivatag mélyén rejtőző Kertem,
Fallal körülzárt Gyümölcsösöm közepén
Forrászik egy Kút.
Kutam, Kertem, fáim -
Élő forrás, Te,
Te táplálsz őket, Jézus.*

Tekintet

*Hosszú csendek sziklába vájt mélyedése néz a szemedből,
Gleccserpatak táplálta hegyítő,
Parányi tükör, melyben az égbolt tükröződik,
A mozdulatlanságban odébbmozduló idő és gondolat.
Tavad kék tükre a felizzó nap sugarától lángralobban,
Majd kihúny tüze, s csak szelíd ragyogás marad.
Ismered a fák, a kövek és csillagok türelmét,
Titkok kapuját nyitogatja kitartásod,
Gyökereid a csendbe kapaszkodnak.*

Szent és profán

Szeretjük azt hinni, hogy egy dolog önmagában is lehet szent, vagy lehet profán. Pedig a dolgok csak dolgok. Szentté a Te jelenléd teszi őket. Ahol Te ott vagy, az szent: egy cselekmény, egy hely, valami anyagi valóság, és ahol Te nem vagy ott, az nem szent, minden látszat ellenére profán dolog. Önmagában egy zene, egy kép, egy szobor stb. nem szent. Lehet szép vagy nem szép, kellemes vagy kellemetlen, hatást kiváltó, de ennek semmi köze Hozzád. Amikor Téged megfeszítettek, az csúnya volt, véres volt. Ott álltál piszkosan, összeverve, meztelenül – és mégis, annál szentebb dolog még nem történt a földön.

Havva

* * * * *

Azt hittem, hogy csak az idő madarát sebzem meg,
A múlt percet, melyet a rákövetkező már el is töröl.
De a múltó perc vérző szárnyai mögött
Az egész örökkévalóság jajveszékkel.

Gustav Thibau – ford. Hegedűs Erzsébet

Kocsi György

Adhat-e Isten rossz parancsokat (Ez 20,25)?

A probléma filozófiai és teológiai megközelítése

Adhat-e Isten rossz parancsot? Nem ellenkezik-e ez az ő szentségével? A mi letisztult, teológiai istenfogalmunkkal minden bizonyjal ellentétes. Az abszolút jótól nem származhat rossz. Így gondoljuk. De akkor honnét van a rossz? Aquinói Szent Tamás számára mindaz, ami van, jó, és ezért nincs a rossznak önálló egzisztenciája. A rossz viszont annyiban jónak mondható, amennyiben a lét jobb, mint a nemlét. A filozófiai és teológiai megközelítés is számos aspektussal rendelkezik, és a probléma irodalma igen terjedelmes. Jelen dolgozatunkban azonban a téma biblikus - és azon belül is ószövetségi - megközelítésére törekszünk.

Bibliai helyzetkép

Természetesen más kérdés, hogy a Biblia minden lapja így gondolta-e? A jelenlegi egzegézisben általánosan bevett nézetnek számít, hogy az istenfogalom tisztuláson ment keresztül, hogy nem mindig volt olyan, mint a makkabeusi korban. Eleinte még a kánaáni bevonuláskor úgy képzelték, hogy létezhetnek más istenek is Jahvén kívül, de nekik nincsen közükhözük, mert ők Jahvéhoz tartoznak¹.

Az istenfogalom tisztulásának halvány emlékei még megtalálhatók olyan szövegekben, ahol az ember próbálja figyelmeztetni Istent tervének vagy tettének helytelenségére. Mintha az ember lenne az Isten felvilágosítója és nem az Isten az emberé.

Első olvasásra különösnek tűnhet ez a kijelentés, de mégiscsak találunk olyan szövegeket, ahol az ember ad tanácsot az Istennek. Ilyenekre elsősorban a nagy közbenjáróknál bukkanhatunk: Ábrahámnál és Mózesnél.

¹ F. Crüsemann, Elia - die Entdeckung der Einheit Gottes, Eine Lektüre der Erzählungen über Elia und seine Zeit (Kaiser Taschenbücher 154). A 20. oldalon ez a sommás ítélet található: "Es ist heute wissenschaftlich nicht strittig, daß ein wirklicher Monotheismus, im Sinne einer grundsätzlichen Leugnung der Wirklichkeit anderer Gottheiten, in Israel erst spät, wohl nicht vor der Exilszeit formuliert wurde."

A közbenjáró emberek figyelmeztetik Istent arra, hogy hű legyen önmagához, mert az emberek válogatás nélküli büntetése méltatlan a mindenség Birájához. Gondoljunk csak Ábrahám alkudozására Istennel a szodomaiak érdekében:

Ábrahám azonban továbbra is az Úr előtt maradt. Eléje járult, és azt mondta: "Hát elpusztítod az igazat a gonosszal együtt? Ha ötven igaz van abban a városban, azokat is elpusztítod, s nem kegyelmezel meg annak a helynek az ötven igazért, ha van benne annyi? Távol legyen tőled, hogy ilyen dolgot cselekedj, s megöld az igazat a gonosszal együtt, s úgy járjon az igaz, mint a gonosz! Távol legyen tőled! A mindenség Bírāja ne tenne igazságot? (Ter 18, 22-25)

Ha Ter 18-at összevetjük az Ez 20. fejezetével, akkor feltűnik, hogy ami Ezekielnél Istenben magában játszódik le, az itt párbeszédszerűen Isten és az ember között megy végbe. Ezekielnél Isten mintegy hangosan gondolkodik; mérlegeli, hogy mitévő legyen. A Genézis 18-ban azonban ez a belső megfontolás dramatizálódik, külsővé válik, és két személy párbeszédeként jelenik meg, – ahogyan a klasszikus drámai konfliktushoz is legalább két személy kell, úgy itt is. Természetesen más a pszichodráma, ahol az ember már önmagával is konfliktusba kerülhet.

De nézzünk most még egy példát, amellyel a fentebbi problémánkat még jobban megvilágíthatjuk. Izrael a pusztában tartózkodik és fel-lázad Mózes és Áron ellen, ami egyenlő az Isten elleni lázadással:

Amikor erre az egész közösség felkiáltott, és meg akarta kövezni őket (Mózeset és Áront), megjelent az Úr dicsősége a szövetség sátra felett, Izrael minden fia előtt. Így szólt ekkor az Úr Mózeshez: "Meddig gyaláz engem ez a nép, meddig nem hisz nekem, mindazon jelek ellenére, amelyeket véghezvittem előttük? Megverem tehát dőghalállal, s elpusztítom, téged azonban néppé teszek, nagyobb és erősebb (néppé)."

Azt mondta erre Mózes az Úrnak: "Ha meghallják az egyiptomiak, akik közül kihoztad ezt a népet, meg ennek a földnek a lakói – akik azt hallották, hogy te, Uram, e nép között vagy és színről színre engeded látni magad, s felhőd védi őket, s felhőoszlopban jársz előttük nappal, s tűzoszlopban éjszaka –, hogy megöltél egy ekkora sokaságot, mint egy embert, azt mondják: 'Nem tudta bevinni a népet arra földre, amely felől megesküdtél, azért ölte meg őket a pusztában!' Bizonyuljon tehát nagynak az Úr ereje és tégy úgy, amint megesküdtél, mondván: 'Hosszantűrő s nagyirgalmú az Úr, megbocsát gonoszságot és vétkeket, de büntetlenül nem hagy senkit; megbünteted az atyák vétkeit fiaikon, harmadik és negyedik nem-

zedékükön.' Bocsásd meg, kérlek, ennek a népnek a bűnét irgalmassággal nagysága szerint, mint ahogy megbocsátottál nekik Egyiptomból való kijövetelüktől kezdve eddig a helyig.

Azt mondta erre az Úr: Megbocsátom szavad szerint.!" (Num 14,10-20)

Isten a hűtlen, lázongó népét el akarja pusztítani. Mózes nem veti föl azt a problémát, hogy itt is akadhat olyasvalaki, aki nem lázadt föl – nevezetesen Káleb és Józsue. Mózes nem alkudozik Istennel, mint Ábrahám tette, viszont figyelmezteti Istent az ő esküjére. Isten maga is kárát látná a pogányok szemében, ha ígéretét, esküjét nem tudná teljesíteni. Hasonlít annyiban Ábrahám alkudozására, hogy itt is Isten és az ember – a közbenjáró – között megy végbe a probléma megoldása. Ezekielnél viszont Isten már csak magában mérlegeli a konfliktust – kivülálló személyek nélkül.

Ábrahám és Mózes közbenjárása a lázongási történetek közepette valósul meg. E tekintetben is rokon történetekről van szó. Ábrahám közbenjárását megelőzi a szodomaiak lázadása Isten parancsa ellen, mert természetellenes emberi kapcsolatok szerint élnek.

Mózes közbenjárását szintén megelőzi az Isten akarata elleni lázadás. A lázongó népet Isten el akarja pusztítani, és helyettük Mózes akarja nagy néppé tenni. Ekkor Mózes fölvilágosítja Istent arról, hogy mit szólnának a többi népek ehhez. Maga Isten tenné nevetségessé magát a többi nép előtt, hiszen kiválaszt egy népet azért, hogy elpusztítsa. Hajlandók lennének-e ezek után mások is ilyen kiválasztódásra? Nem inkább menekülnének-e az olyan Istentől, aki nem tudja a tervét megvalósítani?

Ezek a helyek ugyanúgy fejtörést okozhatnak, miként Ezekiel óminózus mondata a 20,25-ben.

Hogyan is értsük azt, amit Ezekiel Isten szavaként mond? Ez 20,25 egyedülálló az egész Bibliában.

Az Ez 20,25 szövegkörnyezete

"Azért én is adtam nekik nem jó parancsokat és olyan végzéseket, amelyek nem szolgálnak nekik életükre" (Ez 20,25)

A Szent Jeromos Bibliatársulat által kiadott Biblia a 20. fejezetnek találóan ezt a címet adta: "Izrael állandó hűtlensége". A fejezet rövid

üdv történeti áttekintését adja Jahve és Izrael kapcsolatának. Isten eskü alatt ígér földet, szabadulást, szombatot (Ez 20, 6a.6b.12). Ennek fejében hűséget és a parancsok megtartását várja (20,7.12). Izrael viszont ennek az ellenkezőjét teszi (20,8.13a.16). Isten büntetést helyez kilátásba (20,8b.13b15), azonban érdekes módon mindig eláll a büntetéstől (20,9.14), és valami mentő okot talál Izrael számára, ami nem más, mint az, hogy ha megtenné a kilátásba helyezett büntetést, akkor a nemzetek előtt gyalázat érné az ő nevét (20,9.14).

A 17. vers viszont egy új szempontot hoz be. Isten nem a neve miatt áll el a büntetéstől, hanem azért, mert irgalmas: "*Szemem azonban irgalmas volt hozzájuk.*" Valószínű, hogy Isten a "nevéért cselekszik" és "irgalmas" kifejezések, szinonimák. Ennek bizonyítása ugyan még behatódóbb elemzést igényelne, de a dolgozat terjedelme itt nem teszi lehetővé e feltételezésünk bizonyítását. Az a motívum, hogy Isten a neve miatt cselekszik, ha nem is mindig kifejezetten, de nagyon sokszor megtalálható az Ószövetségben (pl. Kiv 9,16; MTörv 28,10; Józs 7,9; 2 Sám 12,28; Zsolt 8,2).

A név a személy vagy a megnevezett dolog lényegét fejezi ki. Azt gondoljuk, hogy ez érvényes Istenre is. Isten neve minden bizonnyal az ő lényegét jelenti. Isten ezért mondhatná azt is, hogy az önmagához való hűsége miatt cselekszik így és nem az ellenkező módon. Úgy tűnik tehát, hogy Isten az ő irgalma miatt áll el büntető szándékától. És ezt jelenti az, hogy a neve miatt cselekszik úgy, hogy eláll népe kiirtásától.

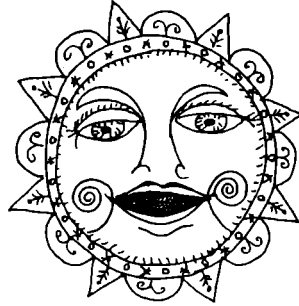
A fentebbi fejezetben, de másutt is előfordul, hogy Isten próbára teszi az embert – már pusztán azzal is, hogy elvár tőle valamit, – például, hogy megtartsa parancsait. Ezt azonban – a 20. fejezet tanúsága szerint – Izrael nem hajlandó megtenni.

Természetesen itt is fölvetethetjük azt a kérdést, hogy Isten változik-e? Isten ugyanis valamit eltervez, de mégsem viszi végbe. Vagy pedig módosítja a tervét. Lót és fiai megmenekülnek. József és Káleb bemehetnek az Ígéret Földjére, a többieknek meg kell halniuk a pusztában.

Ezekiel 20,25 is kapcsolódik a lázadásokról szóló történetekhez, hiszen az egész 20. fejezet ezekről számol be. És ahogyan Isten módosítja a szándékát Ábrahám és Mózes közbenjárására, úgy tesz Ezekielnél is. Ma a modern nyelvészet kifejezését használva azt mondhatjuk, hogy ezek a történetek képezik a szöveg, Ez 20,25 makrokontextusát.

De már Ábrahám története előtt is beszámol az Ószövetség arról, hogy Isten módosítja a szándékát, és ez a történet is bele tartozik a makrokontextusba. Nézzük magát az elbeszélést:

Noé oltárt épített az Úrnak. Aztán fogott minden tiszta állatból és tiszta madárból, s égőáldozatot mutatott be az oltáron. Amikor az Úr megérezte a jó illatot, így szólt magában: "Az ember miatt nem átkozom meg többé a földet, hiszen az emberi szív vágya ifjúkorától kezdve hajlik a rosszra. Nem török el még egyszer minden előlényt, ahogy megtettem. Mostantól fogva, amíg a föld áll, nem szünik meg a vetés és az aratás, a hideg és a meleg, a nyár és a tél, a nappal és az éjszaka." (Ter 8,20-22)

A vízözönről szóló történet is azzal indít, hogy Isten látja az emberek gonoszságát és megbánta az ember teremtését, mert *"látta az Úr, hogy nagy az emberek gonoszsága a földön és szívük állandóan a rosszra irányul"* (Ter 6,5). Majd érdekes módon ugyanezzel az érveléssel köt békét az emberiséggel: *"hiszen az emberi szív vágya ifjúkorától kezdve hajlik a rosszra."* (Ter 8,21). Feltűnő, hogy Isten beletörődik a dolog illetően való állásába. Azaz a büntetés és a felmentés indoklása is ugyanaz. Isten tudomásul veszi az ember romlottságát, és a jövőben ezzel együttél, és számol azzal, hogy az ember ilyen bűnös és rosszra hajló. És ezt bele fogja számítani terveibe. A büntető történetek viszont burkoltan feltételezik azt, hogy Isten többet vár az embertől, mint amit most tőle megtapasztal.

Ez 20,25 közvetlen kontextusa és annak struktúrája

Ez 20-ban Isten áttekinti Izraellel való kapcsolatának történetét. Jellemző e szakaszra, hogy Isten Izrael hűtlensége miatt – amit meg is magyaráz – büntetést helyez kilátásba, majd valamilyen indokkal ezt visszavonja. E részt tehát a büntetés kilátásba helyezése és visszavonása strukturalja, és ez az elem ötször is megismétlődik a fejezetben. Lásuk részletesen is:

<i>A büntetés kilátásba helyezése</i>	<i>A büntetés visszavonása</i>
20,8b Erre elhatároztam, hogy kiöntöm rájuk bosszúságomat és kitöltöm rajtuk haragomat Egyiptom földjének közepette...	20,9 Az én nevemért azonban mégis úgy cselekedtem, hogy azt ne érje gyalázat azok előtt a nemzetek előtt, amelyek között voltak és amelyek előtt kinyilatkoztattam magamat, hogy kivezetem őket Egyiptom földjéről.
20,10 Az ígéret beteljesedésének konstatálása	
20,13c Elhatároztam tehát, hogy kiöntöm rájuk haragomat a pusztában és kiírtom őket...	20,14 Az én nevemért azonban mégis úgy cselekedtem, hogy azt ne érje gyalázat a nemzetek előtt, amelyek közül kivezettem őket, azok szeme láttára.
20,15 Mégis feemeltem ellenünk kezemet a pusztában, hogy ne vezessem be őket arra a tejjel-mézszel folyó földre...	20,17 Szemem azonban irgalmas volt hozzájuk, hogy meg ne öljem őket, ezért nem is irtottam ki őket a pusztában.
20,21c Megfenyegtettem ugyan őket, hogy kiöntöm rájuk bosszúmat és kitöltöm rajtuk haragomat a pusztaságban,	20,22 de visszavontam kezemet, és az én nevemért úgy cselekedtem, hogy ne érje azt megszenteltségtelenítés a nemzetek előtt, amelyek közül kihoztam őket azok szeme láttára
20,23 Ismételten esküre emeltem kezemet ellenük a pusztaságban, hogy szétszórjam őket a nemzetek közé és szélnek ereszem az országokba,	20,25 Azért én is adtam ² nekik nem jó parancsokat, és olyan végzéseket, amelyek nem szolgálnak nekik életükre

A struktúra egy kicsit bonyolultabb, mert a büntetés logikája megkívánja az indoklást is, ami szintén megtalálható. Tehát mind a büntetés bejelentése, mind annak visszavonása indoklással történik. Ez te-

² *wegam ani natatti*... - Így szól a héber szöveg, ami magyarul annyit jelent: "És én is adtam...". A SZIT féle fordítás teljesen rossz. A Jeromos-féle viszont jól megtalálja a *wegam* értelmét.

szi feszessé, zárttá és egyben logikussá is az Ez 20,8-25-öt. Most eltekinthetünk az indoklástól, hiszen a számunkra érdekes mondat, az Ez 20,25 a 20,23-mal áll szemben. Továbbá jobban érdekelnek bennünket – a problémánkat illetően – a büntetés visszavonásai és indokai, valamint a köztük lévő kapcsolat, mint maguk a büntetések és indoklásuk.

Azt gondolom, hogy nem kell hosszasan szemlélnünk az egymással szembeállított idézeteket, hogy észrevegyük: a 3. visszavonás jelenti struktúráisan a visszavonások magját és végső indokát. Ez pedig még egyszer így hangzik: "*Szemem azonban irgalmas volt hozzájuk, hogy meg ne öljem őket; ezért nem is irtottam ki őket a pusztában*" (20,17). Miért nem büntette őket Isten, miért nem irtotta ki őket? Azért, mert *irgalmas*. Ha pusztán matematikailag nézzük is a 8-25-ig tartó verset, akkor is a 17. vers adja a közepet: 8+1+8. Azaz a 17. vers két 8-as versre bontja az egész szakaszt.

A büntetés visszavonásának indoklásában igen hangsúlyos az *én nevéért* kifejezés, mert háromszor is említi. Isten tehát a saját nevére esküvel tett ígérete miatt cselekszik úgy, hogy visszavonja a büntetést: népe kiirtását. Nem Izrael miatt, hanem saját maga miatt teszi. Ez pedig előrevetíti Isten kegyelmi működését, ami a cselekvés indokát önmagában Istenben hordozza, és őbenne is alapozódik meg.

Isten tehát befelé, önmaga felé azzal indokolja meg bosszújának visszavonását, hogy ő hűséges a nevéhez. Kifelé, az emberek felé viszont az irgalmával indokolja terve megváltoztatását. Valószínű, hogy egy valóság két szempontjáról van szó.

Ezekiel próféta a 20. fejezetben gyakran említi az Egyiptomból való kiszabadulást, amely a Pentateuchusnak – főként pedig az Exodusnak nagy témája. A csipkebokorról szóló jelenetben szerepel először az irgalmasságnak ez a motívuma:

"Láttam népem nyomorúságát Egyiptomban, hallottam kiáltását a munkafelügyelők kegyetlensége miatt, és ismerem szenvedését. Leszálltam tehát, hogy megszabadítsam az egyiptomiak kezéből, és kivezessek arról a földről egy jó és tágas földre, egy tejjel és mézzel folyó földre (Kiv 3, 7-8).

"Láttam népem nyomorúságát" és "szemem azonban irgalmas volt hozzájuk" fordulatokat nyugodtan tekinthetjük szinonimáknak, rokon

értelmű kifejezéseknek. Isten irgalma nem hagyja népe zsarolását és kiirtását sem.

Az Ez 20,25 értelmezése

Azt gondoljuk, hogy a fentebbi fejtegetések után sikerül a mondatot árnyaltabban látni és értelmezni. *"Azért én is adtam nekik nem jó parancsokat és olyan végzéseket, amelyek nem szolgáltak nekik életükre."* E kijelentés funkcióját tekintve tehát a fentebbi struktúra 5. eleme, és azt hivatott igazolni, megindokolni, hogy Isten miért vonja vissza a 23. versben elhatározott büntetését. E mondat önmagában nem áll meg, hiszen visszautaló kötőszóval (anafórával) *azért* kezdődik (a héber *wegam*-nak is ez az értelme), amely mindig is rendelkezik egy antecedenssel, azaz előzménnyel. A mondatot tehát csak úgy érthetjük helyesen, ha az előzményeket is figyelembe vesszük. Megállapítottuk, hogy a struktúra közepe a 17. versben szereplő *irgalom*. Ez 20,25 kijelentése pedig – mint a struktúra 5. eleme – még több, mint pusztán indoklás. Ilyen mondatokat vallomáskor vagy beismeréskor szoktunk tenni. Isten mintha azt mondaná, hogy nemcsak ők hibásak ebben a sok rosszban, ami az üdvörténetben végbement, hanem én is. Mintha Isten magát is okolná a történekekért. Igen meglepő ez a kijelentés, és teljesen szokatlan számunkra. Szinte feladatunknak érezzük, hogy az ellenkezőjét próbáljuk belőle kihozni. Nehezen e-gyeztethető össze teológiai előképzettségünkkel, tiszta istenfogalmunkkal. Ez 20,25-öt tehát *beismerő vallomásnak* foghatjuk föl.

E beismerésnek viszont van még egy másik szempontja is: nevezetesen a *mentegetőzés*. Isten önmagával akarja – mintegy magát is okolva – mentegetni az ő népét. Ez a gondolat pedig rokon Jézus közbenjárásával, amikor őt Isten bűnné teszi értünk, hogy bennünket megmentsen (2Kor 5,21).

Ez a beismerés azonban nem jelenti azt, hogy Isten földná elvárásait az emberrel szemben, mert Ezekielnél a következő mondatok is kemény szemrehányásokat, vádakat tartalmaznak.

Eddig inkább az Ez 20,25 előzményeire fordítottuk a figyelmünket, hiszen azok következményeként akartuk a mondatot megérteni. Viszont legalább annyira fontos a következő sorokat is figyelembe venni, hogy mit is jelentenek ezek a parancsok, mire is vonatkoznak. Másrészt szét-

szóratásról is beszél ez a fenyegetés a 23. versben, aminek válasza egyrész a 25. vers, de a 23. vers kapcsolatot is teremt az egybegyűjtéssel, ami a szétszóratásra adott végső válasz lesz (20,34-40).

Ezekiel a következőkben (20, 26-32-ben) kárpálja az áldozatbemutatást. Ez a kultuszkritika megfelel a próféták gyakorlatának. Ezekiel itt azokat az áldozatokat említi, amiket a törvény előírt. A zsengeknek, az első termésnek, az állatok elsejének a feláldozását. Kifogásolja a magaslatokon bemutatott áldozatokat. Fiaikat elégetik kánaáni szokás szerint, és beszennyezik magukat bálványaikkal.

Azt gondoljuk, hogy az említett *nem jó parancsok és végzések* ezeket jelentik. A próféta minden bizonnyal a hamis kultusz ellenzője. Ezekielről – mint papról – viszont nehezen képzelhető el a kultusz teljes elvetése, hiszen ezzel homlokegyenest ellenkezne Ezekiel látomása az áldozati oltárról és az áldozatokról (Ez 43,13-44,31). A magaslatok kárpálása érthető Ezekiel esetében, hiszen pap volt, és csak a jeruzsálemi kultuszt tarthatta legitimnek. A magaslatok áldozatai ipso facto megfertőzik az embert, hiszen a deuteronomista kultuszcentralizáció ezeket visszafordíthatatlanul kizárja. Az emberáldozat pedig lehetséges félreértése annak, hogy minden "elsőszülött fiú az Úré" (Kiv 13,2.12 vö. Lk 2,23). A gyermekáldozatot a zsidók sokáig gyakorolták (2Kir 16,3; 21,6; Jer 7,31). Valamennyi egzegéta a Kiv 13,2.12 félreértésére gyanakszik Ez 20,25 kapcsán.³ Ezt látszik alátámasztani főleg Jer 7,31, amit ugyan sokan későbbi betoldásnak tartanak.⁴ Így szól a textus:

³ M. Greenberg, Ezekiel 1-20, AB 22, New York, London, Toronto, Sydney, Auckland, 1983. 369. o. Greenberg azt mondja: mivel a királyok gyakran áldozták föl gyermekeiket, ezért a nép úgy gondolhatta, hogy ez Jahve törvénye. Szó szerint ezt írja: "The polemic against child sacrifice (to YHWH) in Deut 12:29ff.; Jer 7:31;19:5; 32:35 indicates that at least from the time of the last kings of Judah it was popularly believed that YHWH accepted, perhaps even commanded it. Hasonlóan nyilatkozik monumentális kommentárjában W. Zimmerli is: "Während ruhigere Zeiten stillschweigend die Möglichkeit der Ablösung der menschlichen Erstgeburt durch ein Tieropfer voraussetzen (Ex 13,13.15), kam in der Zeit des Ahas und Manasse, wohl unter allerlei Fremdeinflüssen (s.o.S. 357 zu 16,20), die buchstäbliche Auslegung des Gebots in Übung." (Ezechiel 1-24, BK, Neukirchen 1979. 2. Aufl. 449. o. Hasonló érveléssel találkozunk D.I. Blocknál is The Book of Ezekiel ch. 1-24 (In: NICOT, Grand Rapids, Cambridge, 1997.), 636 és 637. o-on.

⁴ G. Fohrer, K. Gallig, Ezechiel, HAT 13, Tübingen, 1955. 113. o.: "dagegen ist Jer 7,31f wohl späterer Zusatz.

Fölépítették a Tófet magaslatait, mely Ben-Hinnom völgyében van, hogy tűzben égessék el fiaikat és leányaikat, amit nem parancsoltam és eszembe sem jutott.

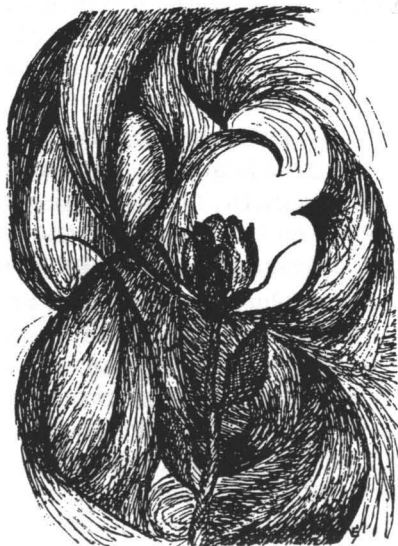
Itt mintha a választott nép fiai jóhiszeműleg azt gondolták volna, hogy Jahve ilyet parancsolt, pedig neki eszébe sem jutott. Ezt látszik alátámasztani a 3. lábjegyzetben *M. Greenberg* is. Az egzegéták tehát úgy látják, hogy bizonyos királyok – Acház és Manassze – idejében félreértették az elsőszülöttekre vonatkozó törvényt, és ezért vették szó szerint a gyerekek feláldozását. Természetesen lányokról is szó van némelyik szentírási helyen, akiknek a feláldozása a törvény alapján nem jöhet szóba, de a kánaániaknál ez is szokásban volt.

Pál apostol még arról is beszél, hogy a betű (a törvény) öl, a lélek pedig éltet. Ezen a helyen netán már ez vetülne előre – kérdezi *W. Zimmerli* monumentális Ezekiel-kommentárjában⁵.

Érdekes módon az Újszövetségben a törvény vagy a zsidóság elleni polémiában sohasem hivatkoznak erre a helyre.

Ez 20,25 hatástörténete

Az egyházatyák, az apologéták viszont – ellentétben az Újszövetséggel – fölhasználják Ez 20,25-öt polémiájukban. A főbb helyeket *D. Block* is említi angol nyelvű kommentárjában⁶. Ezeket innét veszem:

⁵ *W. Zimmerli*, Ezechiel 1-24, 449. o.

⁶ *D.I. Block*, The Book of Ezechiel, 637. o.

⁷ *D.I. Block*, The Book of Ezechiel, 637-638. o.

Jusztinosz vértanú a zsidó Trifonnal folytatott dialógusában a 18-22. fejezetében azt mondja: Isten nem azért adott törvényeket Izraelnek, mert kiválasztotta őket, hanem mert elvetette. A törvényt *Jusztinosz* büntetésnek fogja föl.

Ilyen értelemben nyilatkozik *Iréneusz* is, aki szerint Isten az aranyborjú szörnyű bálványimádása után szándékosan olyan parancsokat adott Izraelnek, hogy szolgaságba tartsa. Későbbi szerzők már azt mondják, hogy az első összetört táblák e szerint az életre vezettek volna, míg a második - összenemtört - táblák a halálba visznek. Jézus azért jött, hogy ezektől a második alkalommal adott törvényektől megszabadítson bennünket. Hasonló szellemben ír *Arany-szájú Szent János* is, aki szerint ez a sok törvény inkább akadályoz bennünket, mintsem az igazi életre vezet.

Origenész is ugyanebben a vonalban érvel, amíg egyrészt azt mondja, hogy a zsidók a jó törvényeket rosszra változtatták azzal, hogy nem engedelmeskedtek nekik, így ezek a halálra vezettek az élet helyett. Másrészt pedig megemlíti, hogy a törvények jó- vagy rossz volta attól függ, hogy hogyan értelmezzük őket. Mivel a zsidók a betű szerinti értelemben engedelmeskedtek, ez a halálba vezette őket; de ha valaki ezeket lekileg értelmezi, akkor ezek a törvények életet hoznak.

Az egyházatyákkal kapcsolatban megjegyezzük, hogy e nézeteiket túlzó polemikus élük miatt ma már nem ismétli az ószövetségi egzegézis, de az újszövetségi sem. Az Újszövetségben Pál apostol ugyan mondja, hogy "a betű öl, a Lélek pedig éltet" (2 Kor 3,6), de tőle származik az a gondolat is, hogy "a törvény nevelőnk lett Krisztusra" (Gal 3,24).

Gánicz Endre

A Jelenések könyvének hét levele (1)

A Jelenések könyvének olvasói jól tudják, hogy ezt a művet mennyire áthatja a szimbolikus nyelvezet, legyen szó annak bármelyik területéről – akár színekről vagy számokról is. A hetes szám – ami a teljességet szimbolizálja – elég gyakran megtalálható a kánoni iratok között utolsó helyet elfoglaló irat 22 fejezetében. Így beszélhetünk pl. a hét kisázsiai közösséghez írt levélről, a hét pecsétről, olvashatunk a hét trombitaszóról, a hét csészéről és a hét angyalról. Azonban nem kell feltétlenül Szent Pál apostol közösségekhöz írt leveleinek hetes számában látnunk azt az előzményt, ami miatt Szent János is hét közösséghez címzi Krisztus üzenetét.

A hét egyházhoz írt levél kapcsán érdemes szem előtt tartanunk a Jelenések könyve címzését követő bevezetést is, amelyben Szent János üdvözlí az Ázsia tartományban található hét közösséget (4. v.) – amelyeket aztán a 11. versben részletesen fel is sorol – továbbá azt a felszólítást, amelyet Patmosz szigetén kap annak leírására, amit lát. Így a következő két fejezet azt tartalmazza, „ami (most) van” (1,19). Ez Krisztus hét levele – vagy helyesebben szólva üzenete – az Ázsia provinciában található hét közösséghez. Az üzeneteknek nincs tökéletes levélformája, nem is voltak sohasem egyes, a címzett gyülekezethez elküldött iratok, hanem mindig a Jelenések könyvének szerves részei voltak. Ezért nem teljesen helyes a „levél” megjelölés, jobbnak tűnik, ha üzenetről beszélünk. Nevezzük bár ezeket leveleknek vagy üzeneteknek, mindenesetre érdemesnek látszik egy gondolat erejéig eltűnődni azon, hogy általában, az emberek életében milyen szerepet töltenek be a levelek, üzenetek. Ha valaki arra vállalkozik, hogy levelet ír egy másik személynek, akkor ez nyilvánvalóvá teszi azt, hogy a levél írójában megvan a szándék a címzettel való kapcsolat felvételére. Létrejön egy kapcsolat, amely akkor is, ha nem személyes találkozás, – a levél tartalmától függetlenül – magában hordozza a másikkal való törődést. A hét egyházhoz írt üzenetből is világosan látszik, hogy annak, aki az üzenetet küldi – azaz Krisztusnak – nem mellékes ezen kö-

zösségek magatartása. Noha Krisztus az üzeneteket egyes közösségekhez intézi, és számításba veszi azok körülményeit, az egyes üzenetek éppen úgy, mint azok összessége – beleágyazva a Jelenések könyvének egészébe – az egész egyházhoz szól, azaz itt is és most is személyesen nekünk, mindannyiunknak.

A hét levélnek közel azonos, egységes a felépítése, némi eltérést találhatunk csupán. Hét elemet különböztethetünk meg bennük: 1. címzés („... egyház angyalának írd meg”); 2. a beszélő bemutatkozása („így szól, aki”); 3. az egyház kiértékelése („tudom.../ismerem...”); 4. az egyház buzdítása vagy elmarasztalása („de, ha”); 5. felhívás a bűnbánatra („tarts bűnbánatot”); 6. exhortáció („akinek füle van”); 7. ígéret („a győztesnek...”). Ezen elemek megléte vagy hiánya alapján csoportosíthatjuk a leveleket. A bűnbánati felhívás nem található meg a szmirnai, tiatírai és filadelfiai levélben, azaz a sorozat 2., 4., 6. tagjában. Az exhortáció és ígéret sorrendje az utolsó négy levélben megfordul; az efezusi és pergamumi levélben (1. és 3.) a buzdítás és elmarasztalás megelőzi a bűnbánati felhívást, a szárdeszi és laodiceai levélben (5. és 7.) pedig fordított sorrendben állnak. A szmirnai és filadelfiai levél (2. és 6.) tartalmazza a „sátán zsinagógája” kifejezést, a tiatírai levélben (4.) pedig a „sátán mélységei”-t találhatjuk. Rokon- vagy ellentétes értelmű párhuzamot találhatunk 3 páros között (1. Efezus – 3. Pergamum; 5. Szárdesz – 7. Laodicea; 2. Szmirna – 6. Filadelfia). Az elemek megléte és hiánya tehát két csoportot eredményez: 3-3 levelet, amelyektől elkülönülten áll a középpontbeli negyedik levél.

1. Levél Efezusba: Jel 2,1-7

Ismerjük meg egy kicsit a korabeli Efezust, hogy képet alkothassunk magunknak az ottani egyházközség életkörülményeiről! Kr. e. 1100 körül alapították a várost, lakosainak száma 250.000–500.000 között mozgott. Népessége eléggé változatos, hiszen görögök, zsidók, egyiptomiak, föníciaiak, perzsák és rómaiak lakták. Ez a fontos kereskedelmi útvonalak csomópontjában fekvő gazdag város Ázsia prokonzulátus tartományi fővárosa is volt egyben. Hivatalos kultusza a nagy Artemisz tisztelete, akit efezusi Dianának is hívtak, de mellette még 12 egyéb vallás nyomai is felfedezhetők a városban. Pál apostol második

és harmadik térítő útján is járt itt, később azonban János apostol székhelye lett ez a város. Jeruzsálem elpusztulása után Antióchia közvetítésével Efezus lesz az egyház egyik székhelye. 263-ban a gótok foglalják el, 1402-ben elpusztítják a törökök. Ma Haza Solouk, azaz Szent Teológus néven muzulmán város, hatalmas rommezővel.

Ebből a rövid ismertetésből is jól látszik, hogy milyen kiemelkedő szerepet töltött be Efezus János korában. Talán ennek bizonyítékeként szolgál az is, hogy itt hozzá szól az első üzenet.

Az ünnepélyes bevezető formula itt is, mint az összes levélben, az illető közösség helyzetére vonatkoztatott Krisztus-megjelölést tartalmazza. A „hét csillagot jobbjában tartó” és „a hét gyertyatartó közt járó” megjelölések azt hangsúlyozzák, hogy a megdicsőült Krisztus ura a közösségnek, tőle függ létük, akaratának, igéjének kell engedelmessé válniuk. A közösség cselekedeteinek és műveinek ismerete az egész életfolyamatot foglalja egybe, mint egységes alapmagatartás konkrét megnyilatkozását. A pozitív méltatás háromszor három elemből tevődik össze, melyben a középső, negatív részt két pozitív állítás veszi közre. A vádként szereplő első szeretet elhagyásának kétféle jelentésére gondolhatunk: időbeli, ill. rangsorbeli elsőségre. Ha a második értelmet fogadjuk el, akkor az elmarasztalás súlyosabb, radikálisabb, hiszen nem csak a szeretet időbeli csökkenéséről, hanem a szeretet teljes megszűntéről van szó.

A buzdításban a *metanoia* szóból képzett ige fejezi ki, hogy tartson bűnbánatot. Az emlékezéssel tudatában van állapotának, de most még hozzá kell tennie a megtérés cselekedetét is. A görög nyelvben ezt az *aoristos ingressivus* fejezi ki. A *meta-noeo* elgondolkodást, másként gondolkodást jelent; ezen értelmi fordulattal fejezi ki a megtérés folyamatát. Az első cselekedethez való visszatérés az első szeretethez való újbóli felemelkedést jelenti a megtérés cselekedetével. A pozitív buzdítást annak negatív változata is követi, amelyben a *kineo* mozgatni ige kiválasztása miatt némi remény is felfedezhető, mert Krisztus nem oltja ki a világitót. Újabb pozitívum említése történik a nikolaiták műveinek gyűlölésével, amely világosan kifejezi, hogy Krisztus sohasem a bűnöst, hanem mindig a bűnt utasítja el. Az általános buzdítás abszurd felkiáltásként fordul az emberek felé: akinek füle van, hallja meg. A

személyes jellegű ígéret biztos, mert Krisztus győzelmében való részese-
sedést jelent.

2. Levél Szmirnába: Jel 2,8-11

Az Efezusnál 100 évvel korábbi alapítású város attól 60 km-re fekszik északra. Méltán volt vetélytársa az Ázsiai címért Efezusnak és Pergamumnak a város gazdagsága és pompája miatt. A Pagus-dombtetőn templomok és egyéb hivatali építmények ideális akropoliszt alkottak, amelyet „Szmirna koronája” kifejezéssel illettek. A levélben is megtalálhatjuk a korona szót, amelyet az itteni atlétikai versenyeken nagy dicsőség volt elnyerni. Kr.e. 624-ben lerombolták, Nagy Sándor és utódai azonban újjáépítették, így a levélhez hasonlóan holt volt, de életre kelt. A város ismert volt a Róma iránti lojalitásáról. Az imperiális kultusz is igen erős volt. Jeruzsálem elpusztulása után nagyon fontos zsidó kolónia alakult ki itt, amelyre a levél szövege is utal. Ma félmillió lakosú város, mely híres szőlőjéről és boráról. A címzett megjelenésében található *kai* – „és” kötőszó – egyértelműen sugallja azt, hogy a levélláncolat soron következő tagjáról van szó. Itt ismétli az 1,17-ben található epitetont Krisztusról: „első és utolsó”, valamint halálát és feltámadását is a közösség emlékezetébe juttatja. A dicséret elemében a látszólagos külső negatívum (szorongatás és szegénység) ellenére, belső gazdagságát, pozitívumát értékeli Krisztus, mivel a hívek Isten oltalma alatt állnak, ami az ideális állapot. Így ezen ontológiai, önmagában véve negatív jellemvonás teológiailag pozitív tartalmúvá válik.

A káromlás itt az egyházat érő szidalom, melyet az Isten szidására alkalmazott szó fejez ki. Ez a jelenség is azt rejti magában, hogy ez az egyházközség is egységben van Jézussal. A zsidó tiszteletcímként jelenik meg, hiszen ellentétképpen a sátán a fő-fő káromló. A következő vers buzdításként és vigasztalásként szolgál, csak a sors vonatkozásában negatív. Olyan megpróbáltatásról, fenyegető szituációról van szó, amelytől nem kell félniük. A szenvedés szükségszerűsége apokaliptikus ízű kifejezés, melyben nem a fátum kényszerét, hanem az isteni akarat tervét látjuk.

A szenvedés részletezése börtönt, megpróbáltatást és szorongatást tartalmaz, nyilvánvalóvá teszi, hogy a sátán okozza azt. A megpróbáltatás lehet *passivum theologicum* is, mely azt fejezi ki, hogy Isten maga próbál ki benneteket ezen eszközzel. Olyan próbatétel is lehet, mint Jóbé volt, akit Isten átengedett a sátán támadásának, hogy bebizonyíthassa hűségét, állhatatosságát. A „légy hű mindhalálig” buzdítás a hűség feladat- és folyamat- voltát ábrázolja az Istenhez való kapcsolatrendszerben. Az 1,5-ben található „hű tanú”, *pistos* krisztusábrázolás követése könnyen a vértanúsághoz vezethet. A buzdítást a fenyegető negatív elem nélkül közvetlenül a pozitív követi. Az élet koszorúja az eszkatologikus távlat legszebb ajándéka, amely szebb, mint bármely élet. A szmirnai akropoliszra, az atlétikai verseny győztesének koszorújára büszkék a szmirnaiak. Krisztus által adott élet öröme koszorúként ékesíti majd a szenvedésben állhatatosakat. Az előző levél általános exhortációját követően a győzöt az atlétikai verseny összefüggéséhez asszociáljuk, itt azonban mindenki, nem csak egy győzhet. Az „igaztalaníttatik” ige az ítélet jelenetét idézi, ugyanúgy, mint a második halál, az ítélet viszont nem jelent ki igaztalanságot a győztes hívőről.

3. Levél Pergamumba: Jel 2,12-17

Ez a város Szmirnától 70 km-re északra fekszik egy 300 méter magas dombon. Pergamuszról, a város alapítójának fiáról kapta a nevét. Virágkorát Nagy Sándor hódítása után éli. Kr.e. 133-ban utolsó királya, II. Attalos átadja a rómaiaknak. Már a rómaiak előtt mintegy 200.000 kötetes könyvtára volt, melyet később Antonius Kleopátrának ajándékozott. A papirusz szállítását bojkottáló alexandriai könyvkereskedők miatt itt találják fel a pergament. Hivatalosan Kis-Ázsia és a prokonzul székhelyeként működik. Híres Eszkulápiusz templomáról, az Aszklepeionról, valamint orvosi iskolájáról. Püspöki székhely és számos vértanú vértanúságának helyszíne. Az ókor hét csodája közül itt áll a hatalmas Zeusz szótér oltár, amely Zeusz és Athéné gigászokkal vívott harcát ábrázolja.

A címzett megnevezését követően a küldő leírása Krisztus-epitetonként a kard birtoklását hozza. A meghökkentőnek tűnő kép, a kétélű, éles kard Krisztus tanításának hatékonyságát, erőtéljességét szimbo-

lízálja, amellyel Ő uralja az egyházat. A kard jelképének kiválasztása talán a Zeusz szótér oltár gigászainak küzdelméhez is kapcsolódik. A dicséret azért is nagyon hangsúlyos, mert a sátán említése keretszerűen veszi körül a dicséret ciklusát. Krisztus nevének hordozása a keresztyének nagy zarándok-ünnepeken való állhatatosságát jelzi. Krisztus hitének, hűségének meg nem tagadása és megtartása duplán jelzi ugyanazt a tényt, mintegy antitézis-szerű ellentétben alapuló egység. A dicséret konkrét eseményt is felhoz, ami tovább növeli a nehézségben is hűséges közösség érdemét.

Az elmarasztalás szakaszában az elmondandó hibákat előre csökkenteni, a „keveseket” megjelöléssel. A vádak két részben állnak előttünk, de talán egyetlenegy vádat jelentenek együttesen. Az előző levélben is szereplő nikolaitákat, azaz a közösségben meglévő csoportot jellemzi negatívan, mivel a bálványáldozatok fogyasztását és a paráználkodást e csoport pergamumi megnyilvánulásának tulajdonítja. A buzdítás rövid formában fogalmazza meg a bűnbánat tartására való felszólítást. A *metanoia* szó mögött a héber *süb* ige áll, a testhelyzet változtatásának, a magatartás megváltoztatásának szava. Ez nem csak a nikolaitákra, hanem az egész egyházközsége vonatkozik. A buzdításhoz rögtön fenyegetés kapcsolódik, amely gyógyító, tisztogató fenyítéket sejtet. Krisztus eljövele nem csak büntetést, hanem üdvözítést is hoz, hiszen a helyes tanítást állítja helyre. Erre magának az egyháznak is lehetősége nyílik, de ha ezt nem teszi meg, akkor Krisztus fog eljönni. A büntetés nem pusztító, hanem tisztító kíván lenni.

Az általános buzdítást követő ígéret ismét nagyon személyes és bőséges, hiszen a kedvezményezett különösen kiemelt kifejezést kap a kettőzéssel és nem csak egy, hanem több ajándékot is kap: „az elrejtett mannat” és egy új nevet tartalmazó „fehér követ”. A manna rejtettsége az ajándékozással megszűnik, és nyilvánvalóvá válik annak ellentéte a bálványoknak áldozott étellel. A fehér kő a felmentés bírósági jelképe, az üldözött keresztyének titkos jele, az atléták győzelmi jele, amulett, vagy kenyérjegy is lehet. Az új név jelzője az apokalipszisben mindig valami más, valami csodás árnyalatot rejt magában. Az új egyszerűsmind örök. Ennek a levélnek a záradéka a megkülönböztetettséget, a közből való kiemelkedést, az egyéniesülést hangoztatja. A név vétele

talán utalás a keresztségre, amely az Úr Krisztus nevével megpecsételi a megkereszteltet.

4. Levél Tiatírába: Jel 2,18-29

Ez a levél a leghosszabb, noha a legkevésbé ismert város a címzettje. Kr.e. 280 körül alapította I. Szeleukosz ezt a könnyen támadható határvárost. Kr.e. 190-ben a rómaiak elfoglalták a jelentős zsidó kolóniával bíró helységet, melyet a bálványimádás és erkölcstelen praktikák jellemeztek. A zsidó kolónia jelentőségét jelzi a nagyméretű zsinagóga. Az itt található keresztény közösség igen csekély számú mind a mai napig: ma 21.000 lakosából csupán 100 a keresztény.

A címzett megnevezését követően a legimpozánsabb krisztusábrázolást találhatjuk a Jelenések könyvében: „Isten Fia”. Ehhez a címhez két olyan leírás társul a szemek és a lábak elemével, amely ellentéte a Dániel 2. fejezetében található szobor látványának. A dicséret itt a művekre való hivatkozással történik, és azt is magában foglalja, hogy a művek folyamatosan fejlődnek. A szeretet és a hűség az Istenhez való viszonyulást jelöli, míg a szolgálat és a megmaradás az embertársi kapcsolatokra irányul. Ezen elemek szerkezete ünnepélyessé teszi a dicséretet. Kerettel körülvett kettős szimmetriában kidolgozott dicséret-frendszerrel állunk szemben, amely így ünnepélyesebbé válik.

Az elmarasztalás során arra is gondolhatunk, hogy gnosztikus liberatinus eszme gyakorol hatást a hívők egy csoportjára. Súlyosbíthatja a helyzetet az, hogy „Jezabel asszony” talán az egyházközség püspöke. Az eltévelyedés az egyházközség zömét magával sodorja. A 2. fejezet 20. és 24. verseiből azonban kiderül, hogy egy kis csoport mégis megmaradt hűségesnek. A „tanítja” és „megcsalja”, valamint a „paráználkodni” és „bálványáldozottakat enni” parallelizmust képez. Ugyanaz a két tárgy szerepel itt is, mint az előző nikolaiták esetében, de itt a paráználkodás kerül az első helyre. Lehet, hogy mindkét kifejezés az idegen kultusszal való kapcsolattartást határozza meg. Mivel Jezabelnek, (Acháb feleségének, ld. 1 Kir 16,31 stb.) sohasem tulajdonítottak erkölcstelenséget, lehetséges, hogy itt nem erkölcsi, hanem hitbeli eltévelyedést akar jelölni a paráználkodni szó.

A következő vers buzdítása egy olyan múltbeli felhívásra hivatkozik, amelyre adott negatív válasz mind ez ideig nem változott meg. Ezt követi a betegségre utaló, gyógyító színezetű fenyegetés hosszú részletezése. Későbbiek során a fenyegetés tovább fokozódik, egészen a halálig, amelynek feltételeessége ezúttal is relativizálja a fenyegetést. Ebből a fenyegetés gyógyító pedagógiája nyilvánul meg: kicsi adagokban következik be, hogy megtérésre serkentő gyógyírként működjön. Vagyis a büntetés a megtérést célzó gyógyító tevékenység. A büntetés nyilvánosság előtt történik, ezzel a súlypont pozitív irányba tolódik el, mert a többiek számára javító célzatú a példa.

Az ítélet Isten abszolút szentségét teszi vitathatatlanul egyértelművé: „tudni fogják”. Az ítéelő tevékenység megfogalmazásai az „én vagyok”-hoz járuló epitetonok: vizsgáló és ennek következtében ítéelő. A vesék és szívek a teljes embert jelentik a szemita antropológia elemeinek megfelelően: a vese az érző központ, a szív az értelmi központ. Az Isten ismerete uralkodóan gondviselő jellegű. Átlátja, kezében tartja, de emberszerető jósága nem foszlik semmivé. Az ítélet összefüggésében is irgalmas.

A záradék ismét enyhíti az ítéelő szigort, hisz üdvözítésre hajlóan ábrázolja Krisztust. A személytelen többes szám 3. személyről áttér a vonzó hatású többes szám 2. személyre, amely a vele való összetartozást, kommuniót fejezi ki. Krisztus megszólítja azt a tiatírai csoportot is, amely nem részese az eltévelyedésnek. Arról a kis csoportról van szó, amely nem vonzódik a gnoszticizmus titkos mélységei és spekulációi iránt. Az „ismerték” és „mélység” szavak együttesen bélyegzik meg a téves tanítást.

A „sátán mélységei” kifejezés ellentétét, az „Isten mélységeit” az 1 Kor 2,10-ben találjuk. Hasonló ellentét ez, mint a „sátán zsinagógája” szemben az „Isten gyülekezetével” (1Kor 11,22). A „nem vetek rátok más terhet” mondatrész azt sejteti, hogy ezen eltévelyedés komplikált szabályok bevezetésével, legalista skrupulusokkal is együtt járhat. A birtoklás állítása emlékeztet arra, hogy a keresztény etika kiindulópontja az isteni adomány. Ezt követően a keresztény erkölcsiség az ebben való megmaradás. Erre utal a „tartsátok” ige. Az „amíg el fogok jönni” záradék kiemeli ennek a logikának eszkatológikus kontextusát, amelyet az Úr adományára vonatkozó „birtok” ige is alátámaszt. Az általános

buzdítás visszautal az előző vers feladatára s az ígélet tárgyaként azt a hatalmat jelöli meg, amely nem immanens képesség, hanem Istentől való. Az *ethnoi* – „népek” – szó a választott néppel, Izraellel, ill. az egyházzal szemben álló népeket jelöli. A népeken gyakorolt hatalom Krisztus hatalmában való részesezés, hisz az üdvözült üdvösségének lényege a Krisztussal való kommunió. A Septuaginta tévesen fordítja az összetör ígét, ezért következik be a legeltet ígével ez a képzavar: „pásztorolni fogja őket vasvesszővel”. Az általános buzdítást megelőző mondat rámutat arra, hogy Krisztus saját hatalmát osztja meg az üdvözülövel.

5. Levél Szárdeszbe: Jel 3,1-6

A címzettek városa Tiatirától 50 km-re fekszik dél-délkeleti irányban a Hermost termékeny völgyében. Kis-Ázsia egyik legősibb városa – Kr.e. XII. században alapították –, magaslaton található. Lydia fővárosa, melyet Cyrus meghódított és Nagy Sándor is birodalmához csatolt. Kr.e. 218-ban III. Antiochus rajtaütésszerűen foglalta el, tényleg úgy, mint éjjel a tolvaj. Így kapcsolatot találunk a levél kifejezése és ezen történelmi emlék között. A római uralom alatt tribunális székhellyé vált, bár csak másodrangú szerepe volt a provinciában. Kr.u. 17-ben földrengés áldozata lett más városokkal együtt, s Tibériusz építtette újra Caesarea melléknéven. Sok szentélyt és templomot építettek lakói. Szárdesz gazdagságát az arany, a kereskedelem és a földművelés adta. A Krisztus utáni időkben mozgalmas élete ellenére történelmi múltja egyre inkább elsekélyesedik. A levél súlyos eltévelyedést tételez fel az egyházon belül, később visszatér az igaz hitre, püspöki székhely lesz. Fontos erődítménnyé válik, de a törökök megtörik ellenállását. Ma kis város Sart néven.

A levelet küldő bemutatkozásában Krisztus uralmi pozícióban van, tartja a hét csillagot, amelyek az egyházközségeket jelképezik, az egyház tevékenységének szimbólumai. A lélek szó aktivitást, tevékenységet fejez ki. A hetes szám pedig ennek az aktivitásnak tökéletességét, teljességét jelöli. Az ezt követő dicséret ironikus, hisz tartalmában negatív. Összekapcsolódik a dicséret és az elmarasztalás: a név a lényeg hordozná magában, de ezzel szemben a név és a lényeg között ellentét

van, az élő és a holt ellentéte. A név azt mutatja, hogy az egyházközség vitálistnak, elevennek tartja magát. Arra gondolhatunk, hogy az egyházközség kiváló adminisztratív szervezettel bír, s jól olajozott gépezetként működik, mely révén pompás kultuszt és karitást tud megvalósítani. Ezzel szemben az elmarasztaló kritika miatt „halott”. A holt-alvó állapotú egyházhoz hangzik a buzdítás:

„Válj virrasztóvá!” A buzdítás aztán az egyházközösség szintjén folytatódik tovább, kiemelve az egyház közösségi jellegét. Különös módon a holtágból felébresztett híveknek kell segíteniük a most még annyira meg nem romlottakat. Az imperativus aoristos itt is az elbukott állapotnak most kezdődő helyreállítását tanúsítja. Most már realiztikus kritika megfogalmazása következik. „A te műveid” hangsúlyozása kiemeli azt, hogy nem az Istentől a kegyelemből kinőtt cselekvésekről van szó. A művek csak elkezdettek, de nem beteljesítettek. A be nem teljesített mű pedig voltaképpen eredménytelen és értéktelen, holt állapot. Csak a tökéletesség az elegendő, az elegendő minimum, mivel a keresztény életmód és a keresztény cselekvés mércéje egyedül Isten.

A buzdítás pozitív hangvétellel folytatódik, hiszen messzebbre utal vissza, mint a mostani nyomorúság, ugyanis az idealisztikus kezdetre emlékeztet. Folytatni kell az emlékezést. A „tehát” szócska arra utal, hogy a megoldás kulcsához érkezett. A gyökeres megoldást az jelenti, hogyha nem csak automatikusan hajtja végre a problémák kívánt megoldását, hanem visszamegy az emlékezés segítségével az ideális kezdethez, amelyben a hogyan, azaz a kezdeti hozzáállás, és nem a tárgy az elsődleges. Hüen tükrözik ezt a felszólítások is: azokban a dolgokban, amelyekben már eddig is részesült, ki kell tartania, és így nem a semmiből kell megtérést produkálnia. Korrekcióra természetesen

szükség van, de ez benne gyökerezik a meglévő biztosban, a régtől, kezdetől meglévő birtoklásban. Arról a visszatérésről van szó, amely lehetőséget nyit a folytatásra, az igazi élet folytatására.

A buzdítást fenyegetés követi, amely negatív hangvétele ellenére is ugyanazt a célt szolgálja, azaz az életet szolgálja, nem pusztítani akar. A „ha nem ébrednél fel” ellentétként visszautal a „Válj virrasztóvá!” képre. A tolvajként érkező Krisztus képe az ítélet valamilyen visszafogását érvényesíti. Nem kellemes látogató a tolvaj sem, de még mindig jobb, mint a gyújtogató ellenség, amely öldököl és lerombolja a várost. Azért jön tolvajként, hogy a kamra kifosztása segítségével észhez térítse, fölébressze az alvót. Talán Szárdesz történelmének többszöri éjszakai rajtaütéseire is utalhat ez a kép.

A fenyegetést követően az érdem megfogalmazása következik. Vanak olyanok, akik nem szennyezték be az ő ruháikat; ennek pozitív megfelelője a következő sor: „és körül fognak velem járni fehérekben”. A Jelenések könyvében a ruhával szemben többször előfordul a mezítelenség, mint a szégyen kifejezése. Az édenkerti jelenet ruha-mezítelenség párosához kapcsolódó rabbinikus olvasat fontos értelmezési kulcsot ad. A ruha szó, azaz az édenkertbeli bőr héber szava egészen közel áll a fényt jelentő héber szóhoz. Ebben a korban kihasználták ezt a hangzasi hasonlóságot, hogy a felöltöztetés jelenetét úgy értelmezzék, hogy az Isten fénybe öltöztette az embert. Az „és körül fognak velem járni fehérekben” mondatrészeiről mondhatjuk el, hogy a fehér az isteni dicsőség szimbóluma, melybe belefoglaltatik az emberi élet morális tisztasága is. Ezt a morális oldalt fejezi ki a „nem szennyezték be”. Ez a fehér ruha ajándék, de megtalálhatjuk benne az emberi erőfeszítést is. A méltóság említése az érdemre vonatkozó leírást zárja. Az ígéret során az Isten az, aki isteni dicsőséggel öltözteti fel a győztest.

A második ígéret a levél keretét alkotó névnek az élet könyvéből való ki nem törlésében, azaz további benne hagyásában áll. S az utolsó ígéret az Atya előtti név megvallást tartalmazza, amely az eszkatológikus végidőbeli jelenetre utal. Így két pozitív ígéret vesz körül egy negatívan megfogalmazott harmadikat. Ezt a levelet is az általános buzdítás zárja.

(Folytatjuk)

É l ő I g e

BIBLIAISKOLA

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

Jézus az élet kenyere (Jn 6,22-59)

A.) Alap gondolat

A tanítás a kenyérről – a kenyérszaporítás ajándékcsozájának jánosi magyarázata és értelmezése. A csoda úgy mutat Jézusra, mint az élet kenyérére. A tanítás a jel – hit téma kifejtésével kezdődik. Az embereket pusztán természetes, emberi önzésük motiválja (éhesek). A kenyérszaporítás csodájában nem jelet látnak (26-36. versek), ezért nem látják, hogy a csoda az adományozó személyére mutat. Nemcsak a csodálatosan ajándékozott kenyeret, hanem őt kellene keresniük, „az eledelt, amely megmarad az örök életre”. A kérdésre, hogy mi az igaz tett („Mit tegyünk, hogy Isten tetteit cselekedjük”), Jézus ismét a hitre, mint „Isten tette” (egyes szám!) való utalással válaszol. A tanítás következő részének kulcsszava „a mennyei kenyér”: hogy ki is ez a „mennyei kenyér”. „Isten kenyere, amely a mennyből szállott le, és életet ad a világnak.” Az élet, a jánosi felfogás szerint, csak „a mennyből” (a felső, isteni szférából) jöhet, mert a világnak önmagában nincs élete: a világ a halál szférája. Ennek a feltételnek csak Jézus, Isten küldötte felel meg.

A tanítás első részében az „élet kenyéréről” (6,22-51ab) még nem az eucharisztia értelmében beszél. Csak az 51. vers végétől kezdődik (6,51c-58) más szóhasználat és perspektíva: „A kenyér pedig, amelyet majd én adok” – nem az Atya adja, és nem a jelenben – „az én testem”.

Az „eszitek az Emberfia testét ...” (Lehetséges, hogy ez a rész későbbi kiegészítés.)

Magában a kenyérről szóló tanításban Jézus „az élet kenyere”, hiszen ő az Atya küldötte és kinyilatkoztatója, aki megadhatja az igazi életet a világnak. Az élet kenyere ő, ugyanabban az értelemben, mint ahogy ő „a világ világossága”, a „jó pásztor”, az „igazi szőlőtő” ... Mindegyik esetben arról van szó, hogy Jézust úgy hirdetjük, mint aki a hívőnek életet ajándékoz. Hiszen „azért jött, hogy életük legyen és bőségben legyen”(vö. 10,10; 12,50; 20,31).

B.) Szentírási szöveg: Jn 6,22-59

C.) Bevezetés

1.) 1. jelenet (22-29): a hit-jel téma kifejtése (lásd Alap gondolat)

2. jelenet (30-40): Arra a kérdésre, hogy mit kell tenni, hogy Isten tetteit cselekedjük, Jézus válasza az, hogy nem tettek, nem emberi fáradozás szükséges, hanem hogy higgyünk az ő küldöttjében (tehát a hit a fontos, nem a tettek). A zsidók a hit feltételeként jeleket követelnek tőle, és a kérdést összekapcsolják a Zsolt 78,24-re való utalással, amely a mannát „mennyei kenyér”-nek nevezi. Ez a „mennyei kenyér” az elkövetkezők kulcsszava lesz. Kifejti, hogy ki ez a „mennyei kenyér” (vö. a keretet képező összefoglalás a 48-51. versekben). Jézus válasza több szembeállítást tartalmaz: Mózes – Jézus Atyja; mennyei kenyér – igazi mennyei kenyér; múlt – jelen. A 33. versben a „kenyér, amit Isten ad” a „mennyből száll alá, és életet ad a világnak”. Mert élet, a jánosi felfogás szerint, csak a felső, isteni szférából jöhet. A világnak önmagában nincs élete, mert a világ a halál szférája. Ennek a kritériumnak csak Jézus, Isten küldötte felel meg. Erről van itt szó, Jézus ezt állítja magáról (a zsidók nem sokkal később következő vádja is Jézusnak éppen arra az állítására vonatkozik, hogy ő a „mennyből szállott alá”). A zsidók kérésére, hogy mindig adja nekik ezt a kenyeret (vö. a samariai asszony teljesen hasonló kérése, 4,15), Jézus az *én vagyok* mondással válaszol, amely rövid, találó megfogalmazásban fejezi ki Jézus öntudatát és üdvtörténeti jelentőségét a szövegösszefüggés által gaz-

dagított „élet kenyere” szóképpel együtt. A meghívásban (felhívás a döntésre) a „hozzám jönni” és a „bennem hinni” kifejezések párhuzamot képeznek; e két fordulat tehát azonos jelentésű (igaz, a „szomjazik” átlépi a kép kereteit).

A következő részlet (6,36-40) egy a „hitről szóló kitérés”, melyben – anélkül, hogy az élet kenyérének szóképét használná – a hit folyamatára, és ebben a folyamatban az Atya és a Fiú szerepére reflektál (nem szükséges egyenként sorra vennünk). Ezen egység témája szempontjából fontos viszont a zsidók reakciója a 42. versben (zúgolódnak, vö. Kiv 15,24; 16,1-12).

3. jelenet (41-59): A zsidók megbotránkoznak Jézus emberi származásán, megjelenésén, és az ő emberi alakjában (zsidó szóhasználat szerint „a húspan” – mai szóhasználatban a „testben”) nem tudják Isten küldöttét felismerni, mert emberi mértékkel ítélik meg őt és nem vállalják a hit kockázatát. Ez a magatartás áll a háttérben, amely egyébként már a 30. versben is felismerhető: égi jeleket akarnak látni, mielőtt igent mondanának a hitre. A megütközés tárgya az az ellentét, amely Jézus együlálló öntudata és emberi megjelenése között fennáll. Ez Isten megtestesülésének botránya. (A folytatást lásd az Alap gondolat második bekezdésétől.)

2.) Kenyérmeditáció: a.) Egy szép, friss kenyeret helyezünk az asztalra, egy fehér szalvétára. A résztvevők egy asszociációs játékban elmondják, hogy mi jut eszükbe a kenyérről; a szavakat a vezető a táblára írja.

b.) Az asszociációs játék végén a kenyeret a szalvétába fogva körbeadogatják, így a résztvevők közelebről is megnézhetik, érezhetik az illatát, stb. Miközben továbbadják egymásnak a kenyeret, akinek van valamilyen a kenyérhez fűződő élménye, az megoszthatja azt a többiekkel.

c.) Befejezésül imádságos csendben újra körbeadogatják a kenyeret. Mindenki tör belőle egy darabot, és megeszi. Kis csend után eléneklik *Debaisieux: Jó föld c.* énekét.

FD.) Óravázlat

Feladat	Módszer	Eszközök, időtartam
1. Ének: Debaisieux: Jó föld c. ének	kottából	Énekelj az Úrnak c. dalgyűjtemény, 194. o., 10 perc
2. Bevezetés: a.) Kenyérmeditáció, lásd a Bevezetés 2/ab (csak ez, a c. a 4. pontban). b.) Beszélgetés az „eledel”-ről: Valójában mitől élünk? Mitől lesz az életünk értelmesé, amiért érdemes élni?	csopartos megbeszélés	egy szép, friss kenyér, fehér szalvéta, tábla, kréta 60 perc
3. Szövegmunka a.) Jézus tanítása a mennyei kenyérről és annak hatása a 6,22-71. versig tart – mi most részletesen csak az 59. versig foglalkozunk vele. A zsidók kérdései és Jézus válaszai alapján ez a rész öt jelenetre osztható: 1. jelenet: 22-29. v. 2. jelenet: 30-40. v. 3. jelenet: 41-59. v. 4. jelenet: 60-65. v. 5. jelenet: 66-71. v. Lásd Bevezetés 1.	egyéni, írásbeli munka, után megbeszélés, majd a vezető kiegészíti	Szentírás, tábla, kréta, jegyzetfüzet, ceruza 40 perc
4.) A kenyérmeditáció befejezése, lásd a Bevezetés 2/c. pontja.		10 perc

A Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat budapesti Központjában hitoktatók és érdeklődők részvételével „Élő Ige” címmel **bibliaiskola** működik. Az órákat októbertől májusig minden hónap első hétfőjén du. 5-7-ig tartjuk. A kidolgozott anyagot folyamatosan közreadjuk a Jeromos füzetek állandó mellékleteként. Jelen füzetünk a harmincnegyedik óra anyagát tartalmazza.

Budapest, 2002. június 15.

Szeretettel:

Vágvölgyi Éva óravezető

Gelley Anna munkatárs, Tarjányi Béla szakmai vezető

Cserhádi Sándor

A jeruzsálemi kollektá kérdése a 2. Korintusi levélben

A szenteknek végzendő szolgálat: Pál apostol Gal 2,10 verse szerint a jeruzsálemi apostoli gyűlésen csupán azt a kötelezettséget vállalta, hogy a jeruzsálemi gyülekezet „szegényeiről (a pogány eredetű gyülekezetek) megemlékeznek, amit azután igyekezett is keresztül vinni.” A gyűjtés, vagy a szakirodalom elnevezésével, a *kollektá körülményei* közül sok minden a titokzatosság kódéba burkolódik, főként az, hogy miért csak több mint hat év után lett valamilyen eredménye, holott Pál szinte minden levelében teljes tekintélyét latba vetve szorgalmazza a nagy találkozás (2 Kor 8,20 v.) véghezvitelét. Rövid áttekintést olvashatunk az ügyről Cserhádi Galata kommentárjának a 81,98 k. 273 k. 276 k. oldalán. (A „kollektával” összefüggő kérdések további vizsgálatához és a szakirodalomban történő tájékozódáshoz jó segítséget nyújtanak D.Georgi: Kollekte, valamint H.D.Betz: Komm. munkái.) – Ehhez még hozzátehető, hogy elgondolkodtató Lukács hallgatása a gyűjtésről az Apostolok Cselekedeteiről írt könyvében. Nem említi az apostoli gyűléssel kapcsolatban, de Pál utolsó jeruzsálemi tartózkodásának terjedelmes híryanagában sem. Pedig tudnia kellett róla, hiszen Csel 20,4 versében felsorolja a gyülekezeteknek azokat a küldötteit, akikről Pál is ír mint őt és az adományt Jeruzsálembe kísérőkről 1 Kor 16,3 és 2 Kor 8,23 és 9,4 k. verseiben. Mintha a „kollektáról” (V.ö.: J.Roloff: Die Apostelgeschichte 338.o.) árulkodna Pálnak Félix helytartó előtt tett és Lukács által megőrzött kijelentése is, hogy „több év után újra megjelentem (Jeruzsálemben) népemnek alamizsnát adni és áldozatokat bemutatni” (Csel 24,17 v.). Ezenkívül Lukács Csel 24,26 versében egy még rejtélyesebb megjegyzést tesz: „Együttal (a helytartó, Félix) azt is remélte, hogy Pál pénzt fog juttatni neki.” Honnan lehetett Pálnak olyan pénze, amiről a helytartó is tudomást szerezhetett? Talán még nem sikerült átadni a kollektá összegét a jeruzsálemi testvéreknek? Vagy ők már nem fogadták el, és az apostol balsejtelve (Róm 15,30 k.) valóra vált? Nem azért hallgat-e Lukács erről a nagy vállalkozásról, mert végül is balul ütött ki, és ő mint a zsidó és pogány eredetű kereszténység kibékítésén fáradozó nem akart behegedt sebeket feltépni? – Sok vita van arról, hogy milyen *meggondolás* húzódik meg ennek a sok gondot jelentő és kitartást igénylő vállalkozásnak hátterében. Lényegében három felelet adható a kérdésre:

a./ A gyűjtés eredményét valóban a nélkülöző jeruzsálemi gyülekezet megsegítésére szánták, tehát a keresztyén testvérek javára végzett *diakónia* egyik korai és jelentős megnyilvánulásának tekinthetjük. De ha csak ez volna a cél, akkor aligha tölthette be feladatát, hiszen a segítség felajánlása (Gal 2,10 v.) és a teljesítése között legkevesebb hat év telt el.

b./ A Jeruzsálemba elküldött pénzösszeg megfelelehetett a zsidók által a világ minden tájékaról teljesített templomadónak, és ennek megfelelően kifejezné a pogány eredetű keresztyén gyülekezetek *alárendelt helyzetét* a jeruzsálemi gyülekezettel szemben. Mintha ezt tételeznék fel H.D. Betz, amikor azt állítja, hogy „egy olyan pénzbeli juttatásban, amelynél görögök az adományozók és palesztinai zsidók a kedvezményezettek, abban az időben minden bizonytalansággal politikai, de ebben az esetben mindenképpen egyházpolitikai szándék rejtőzött” (Komm: 129.o.). Egy ilyen feltevés már csak azért is sántít, mert míg a zsidók évente folyamatosan elküldték a templomadót, méghozzá kötelezően (V.ö.: M. Thrall: Komm 512.o.), addig a páli gyülekezetek ilyen természetű vállalkozása egyszervi és önkéntes alkalom volt.

c./ Végül a „kollektá” kifejezésre juttathatja a zsidó eredetű és pogány eredetű keresztyénség összetartozását és ennek a közösségnek a vállalását, vagyis „*Krisztus testének*” (1 Kor 1,13; 1 Kor 12 k., Róm 12,5 v., Kol 1,18 v.) *egységét*. Valószínűleg ezért nevezi Pál ezt az anyagi természetű ügyet „liturgiának”, végső soron istentiszteletnek (2 Kor 9,12 v.= Róm 15,27 v.). Ennek a kapcsolatnak Pál szerint még egy sajátos tartalma is van: A pogányokból lett keresztyének „adósai” (Róm 15,27 v.) jeruzsálemi testvéreiknek, hiszen az evangélium tőlük érkezett hozzájuk. Méltó hát, hogy „az ige tanulója részesítse tanítóját minden javából” (Gal 6,6 v.). Egy ilyen teológiai érdek valóban megérhette az apostolnak, hogy annyit fáradozzon az adakozás tető alá hozásáért és eredményességéért. Annál is inkább mert így elkerülhette a szakítást a keresztyénség két alapvető típusa között anélkül, hogy a zsidó szokások vállalása kérdésében megalkudott volna. Hogy ez lehetett az igazi tét, azt jelzi Pál aggodalma az adomány jeruzsálemi fogadtatását illetően (Róm 15,30 k.). Mindez azonban nem zárja ki más szempontok érvényesülését, történetesen a nélkülözés enyhítésének szándékát. (A kérdéshez lásd még Ch. Wolff: Komm 165 k.o., valamint M. Thrall: Komm 503 k.o.)

Székely István

BIBLIKUS FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

A *Biblica* 2001. évi 4. számában Donald F. Murray arra keres választ, hogy 1 Krón 22,8 és 28,3 szerint *Dávid miért nem építhette fel Jahve templomát*, holott a háborúban való vérontást (a védtelen polgári lakossággal való kegyetlenkedés kivételével) az Ószövetség nem ítéli el. Hosszú eszmefuttatással arra következtet, hogy a Krónikák könyvének szerzője (Szám 35,30 általános értelmezésével, Szám 31,19 és 35,33-34 alapján) Dávidot – bár a háborúk miatt nem terheli bűn – ehhez nem tekinti rituálisan elég tisztának. (Murray analógiaként említi Mózes kizárását az ígért földjéről.) – Helena Zlotnick sokoldalúan, érdekesen elemzi és összeveti két királyi feleség, Jezabel és Eszter történetét, az egymással szembenálló, ellentétes személyeket és helyzeteket; hasonlóképpen még a Livius által leírt római őstörténetből is melléjük állít két asszonyt. A »királyi feleségek ('királynők') ideológiájából« *a királyság intézményének elítélését* olvashatjuk ki. – Tobias Nicklas tanulmánya elején megállapítja, hogy az evangéliumok valamely szövegrészének jobb megértéséhez sem a műfaj, sem az élethelyzet (Sitz im Leben) nem nyújt elegendő alapot: az evangélium szerzője u.i. az olvasóra kívánt hatni. (W.Iser határozta meg az »implicit olvasó« fogalmát.) Szerzőnk *az olvasói befogadás szempontjából* példaként *Mk 9,14-29* szövegét vizsgálja. Ez a rendhagyó ördögűzés-történet pl. az apa bizakodó »hitetlenségének« bemutatásával az olvasót is gondolkodásra készíti, és a tanítványoknak adott »recept« (29.v.) is a hit állapotát kívánja. A jelenlévők nem a végén, hanem Jézus megjelenésekor csodálkoznak, ami a szakasz epifánia-jellegét mutatja; a 26-27.vers (Mk 8,31 ill. 9,1 jellegzetes szavaival) Jézus halálára és feltámadására utal. – Charles H. Talbert bizonyítja, hogy *Máté evangéliuma* – az 5-25. fejezetben szereplő sok parancs ellenére – *Isten ingyenes kegyelmét hirdeti*, s a parancsok teljesítése ennek gyümölcse. Részletesen igazolja, hogy az evangélium mindenütt kimondja Isten mindenhatóságának segítő jelenlétét, s ezt ígéri az üdvösség történetének egész idejére. – Terrance Callan *a 2 Pét levél megváltástanát* vizsgálja, amely alapját képezi a levél etikájának és eszkatológiájának. A címzetteknek tudniuk kell, hogy Jézus – halála árán – követőit »megvásárolta« a bűn szolgásgából. E felismerés (hit) nyomán meg kell maradniuk ebben az igaz

(megigazult) állapotban; erre buzdítanak a levél konkrét erkölcsi fel-szólításai. »Az Úr napján« a jelenlegi világ és a gonoszok elpusztulnak; ismét eljön Jézus; az »új ég és új föld« világában az igazak részesei lesznek az isteni természetnek.

A *Biblische Notizen* 2001. évi 5. számában Uwe Becker *Jézus szí-neváltozásának* Mk 9,2-10-ben leírt történetéről megállapítja, hogy az evangélista írásbeli hagyományt vett át, amelynek teológiája a későbbi Máté-evangéliummal rokon. Jézus az Ószövetség beteljesítőjeként nyilvánul meg (v.ö. MTörv 18,15; Mt 5,17), elsőként csak a 3 kiválasztott részére, akiknek kiemelt szerepét a szinoptikusok ismételten jelzik. (A szerző felveti azt a kérdést is, hogy Jakab és János vajon Zebedeus fiaie, vagy a Gal 2,9-ben említett /velük nem azonos?/ »oszlopok«.) – *Préd 31,10-31-ben* már számos elemző állapított meg szerkezeti szimmetriákat. Katrin Brockmöller egy további lehetőséget vet fel (értelmi és formai szimmetriákkal alátámasztva): eszerint főrészt a 12-27. vers (ennek centruma: 19-20.), és a befejezés után kommentár a 30-31. vers. – Manfred Görg a *Ter 2,21-ben szereplő »mély álmom«* jelentését keresve felhívja a figyelmet egy egyiptomi (új életre keltést megjelenítő) szertartásra és egy etimológiai kapcsolat lehetőségére; az összefüggés a szerző szerint is még további vizsgálatra szorul. – Yaakov Gruntfest és Michael Heltzer bemutatja, hogy (részben újabban talált) feliratok és töredékek alapján új részletek tárhatók fel ill. több feltevés erősíthető meg *Nabonid babiloni király* rendhagyó uralkodásáról (beleértve lepráját és esetleges elmebetegségét, amelyet a népi hagyomány később a jobban ismert Nebukadnezárhoz kapcsolt, ld. Dán 4¹). – Ph.Guillaume rövid (vitaindítónak tekinthető) cikkében néhány tény átértékelésével támadja (részben tagadja) *Jeruzsálem Kr.e. 586. évi pusztulásának* eddig (főleg M.Noth nyomán) hangsúlyozott körülményeit (mind az előzmények, mind a következmények tekintetében). – Ernst Axel Knauf sajnálattal állapítja meg, hogy háttérbe szorultak és ma már reménytelennek látszanak a Bibliában többször szereplő *Rámót-Gileádra vonatkozó archeológiai kutatások* (Transzjordániában). – Theodor Lescow áttekinti a *100. zsoltárral* foglalkozó saját korábbi írását és több szerző újabb elemzését. Egyetért azzal, hogy ez a zsoltár nem tartozott a templomi liturgiához; inkább a zsoltároskönyv részére írt igen szép költemény. Vitatja, hogy univerzalizmust hirdet (a többi népek bevonását Jahve és Izrael szövetségébe). – Többen foglal-

¹ Ld. Komoróczy Géza előadását a Jer füz. 39-40. számában.

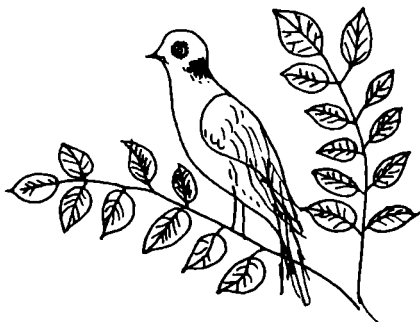
koztak már Mózes ifjúkora történetének (Kiv 2-5) és a Salamon ellen-ségeiről szóló beszámolóknak (1 Kir 11,14-40) hasonlóságaival (pl. Jeroboám és Mózes). F.B. Wißmann arra a következtetésre jut, hogy *Kiv 2-5 szövegét Joás és II. Jeroboám idejében írhatták*, Mózes születéstörténetéhez felhasználva a nem sokkal korábbi asszír Szárgon-le-gendát is; ez az északi ország legitimálását (I. Jeroboám utólagos igazolását) is szolgálta. Ennél későbbi Kiv 1, amely a nép eredete szempont-jából fontos, és természetesen későbbiek a Jeroboámot elmarasztaló szövegrészek is (pl. Kiv 32; 1 Kir 12,26-33). A szerző hangsúlyozza, hogy a Mózes személyes szerepére és a kivonulásra vonatkozó hagyomá-ny mindezeknél régebbi kell hogy legyen. – Alexandra Grund az ókori csillagászati ismeretek (főleg a nemrég közzétett »babiloni csil-lagkatalógus«), valamint bibliai és kumráni szövegek alapján megál-lapítja, hogy *Zsolt 19,5a* titokzatos utalás a világrendre és időrendre, része az ezek által közvetített égi doxológiának. – Peter Riede rámutat arra, hogy *Jób 27,18* első verssorát, amely a héber szövegben a moly házáról szól, kár »korrigálni« (»mint a pók«), mert arra a gubóra vo-natkozik, amelyet a prém-moly hernyója készít magának fonal- és gyapjúdarabokból; ez valóban törekeny, és viszonylag rövid időre szól. – Sabine Van Den Eynde azt vizsgálja, hogy milyen bűnöket jelent *Iz-rael hiűtlensége*, amely *Jer 1-2-ben* szerepel. Kevésbé valószínű, hogy valamilyen (pl. Baál-) kultuszhoz tartozó prostitúcióról van szó (ilyen abban az időben Kánaán területén valószínűleg nem volt), hanem inkább Jahvétól való elfordulásról és helyette más istenek kereséséről (ld. *Jer 2,11-13*).

A *The Catholic Biblical Quarterly* 2001. évi 3. száma közli Gary N. Knoppers tanulmányát, amely sok példán mutatja be, hogy Júda és Izrael uralkodói nem a MTörv előírásai szerint vezették az országot. Arra a következtetésre jut, hogy a deuteronomista történeti mű (Józs-2 Kir) szerzői egy »ősdeuteronomium« szellemében dolgoztak, és ennél később más szerzők írták a *MTörv 16,18-18,22 szakaszt*, vagy legalább a 17,14-20 részletet. – Joseph E. Jensen *Zsolt 75* liturgikus tartal-mát elemzi (a *Zsolt 73-76* nagyobb egység keretében); a vizsgált zsol-tár mintegy részletes bemutatása *Zsolt 73,17*-nek. *Zsolt 75* »szereposz-tása«: a 2. és 10. vers a közösség hangja; a 3-4. és 11. vers Isten szava; az 5-9. versben a liturgia vezetője ad buzdító oktatást. – Bart B. Brue-ler a *Zakariás látomásainak* középpontjában álló 3. és 4. fejezetet magyarázza, különös tekintettel a többször is említett *kő (oromkő)* je-lentésére. A látomássorozat legfőbb kijelentése a templom újjáépülése,

és ennek vezető személyei: József főpap és Zerubbábel. A szerző azt állapítja meg, hogy Zak 4,6-7 a romhalmaz (»nagy hegy«) eltakarításakor megtalált oromkőről (s annak remélt jövőbeli beépítéséről) beszél, Zak 4,8-10 pedig későbbi szöveg, amely szerint a templomot már felépítették és felszentelték. Az oromkővön látható *hét szem* (3,9; 4,10) valószínűleg a felszenteléskor tett (bevésett?) jelek elnevezése. – David Sheperd mindenekelőtt kifejti, hogy a szentírásfordításokat időnként azért is felül kell vizsgálni, mert *az élő nyelv szavainak, kifejezéseinek jelentése (esetleg mellékjelentése, érzelmi töltése) változik*. Ezután ebből a szempontból vizsgálja *Rút 2,9 és 2,22* régebbi és újabb angol fordításait. Az eredeti értelemnek az felel meg, hogy az említett helyeken mind Boóz, mind Noémi komoly veszélytől (nemi erőszaktól is) akarja óvni Rútot. – Jerome H. Neyrey és Richard L. Rohrbaugh tanulmánya megállapítja, hogy az ókori gondolkodás feltételezte: a világon mindenkől (így pl. a hírnévből, népszerűségből is) korlátozott mennyiség létezik: ha tehát Jézus népszerűsége nő, Jánosé csökken (v.ö. Jn 3,26). Ez a nézet mind a Szentírás történeteiből, vitáiból, mind más ókori írásokból kiolvasható, és irigységre vezet. *Keresztelő János azonban szembenáll a harcias irigységgel: ő kisebb Jézusnál, két tanítványát Jézushoz küldi, mint barát örül a vőlegény örömének, neki kisebbednie kell (Jn 1,27.35-37; 3,29.30)*. – John Paul Heil *Róm 9,30-10,8* gondolatmenetét elemzi. Szent Pál Róm 10,4-ben azt állítja, hogy *Krisztus az ószövetségi törvény vége!* Ezt 9,30-10,3 és (Lev 18,1-5 figyelembevételével) 10,5 támasztja alá. A következő szakasz (10,6-8) szem előtt tartja és részben idézi MTörv 8,17-18; 9,4-6 és 30,12-14 kijelentéseit, valamint Zsolt 107,26-ot. A magyarázó gyakorlatban az utóbbihoz kapcsolták Jón 2,4-7-et. Fontos azonban, hogy Pál a MTörv 30,14 végét elhagyva a tettek helyére a hitet helyezi. Így *Krisztus által* a Jónáshoz hasonlóan tengerbe vetett Izrael képes lesz a hit révén megízgulni.

A *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* 2001. évi 4. számában Robert North a *Kivonulás könyve* eseményeit és azok helyszíneit vizsgálva arra következtet, hogy a sok forrásból eredő mű a történelemről nem nyújt egységelmű felvilágosítást, de a vallásos lelkesületű olvasó tisztelettel fogadja a múlt megőrzött emlékeit. – A bőrbetegség és tisztátalanság Lev 13,2-46-ban szereplő leírása Nobuyoshi Kiuchi szerint (egyes szövegrészek, pl. 13,12-16 új magyarázatával) más értelmet is hordoz: a bűnös embert jelképezi, akinek Isten előtt őszintén fel kell tárulnia, sőt az is hiba, ha bűnös állapotát az emberek

előtt rejtegetni próbálja. – Andreas Schüle tanulmányában megállapítja, hogy a *felebaráti szeretet parancsa* (Lev 19,18) a LXX fordításban egyértelműen: »Szeresd felebarátodat, miként önmagadat«, s ezt az Újszövetség is így idézi. Ugyanakkor Lev 19,18 maszóréta héber szövegének pontos értelme: »Szeresd felebarátodat, (hiszen) ő olyan, mint te.« Szó szerint tehát nem a

szerepet mértékéről van szó. De figyelembe kell venni a mondat folytatását is (»én vagyok az Úr«), amely a teremtő és irgalmas Istent idézi, s így ez szigorú parancs, és az Ószövetségben is nem csak a közeli (azonos nemzethez vagy valláshoz tartozó) embertársra vonatkozik. – Bernard Gosse *Izajás könyvének* egyes szövegrészei (és Zsolt 93-101) alapján azt mutatja be, hogy a könyvet a szokásostól eltérőleg is feloszthatjuk 3 részre: Iz 1-34; 35-62; 63-66. – Hans Strauß *Jób könyvének bevezető kerettörténetét* (Jób 1-2) vizsgálja. Ez jelenlegi formájában szorosan kapcsolódik az egész mű teológiai tartalmához, beleértve az egyébként alig kimutatható korábbi vagy későbbi »rétegeket«. – Armin Schmitt-nek egy előadásként is elhangzott értekezése a kumráni 4.sz. barlangban (40 ezer írásmaradvány között) talált *Tóbiás-tekercstörödékekről* szól. Ezek 4 arám- és 1 héber-nyelvű kéziratból származnak. Sajnos, az eddig összeállított részek összesen csak a könyv 6%-ára terjednek ki. Mind az öt – csekély eltérésekkel – a hosszabbik görög szövegnek felel meg. Mind a héber, mind az arám változat tartalmaz a másik nyelvre jellemző sajátosságokat; a héber csak kevés helyen vehető össze az arám szövegdarabokkal. Az eredeti a Kr.e. 4.-2. századból származhat, de nem dönthető el, hogy héber vagy arám volt. – H.G.L. Peels tanulmányában felsorolja, hogy a *Mt 23,35-ben* és *Lk 11,50-51-ben* szereplő Zakariást eddig mely azonos nevű személyekkel próbálták azonosítani, de a két égbekiáltó gyilkosság körülményei és azok bibliai leírása alapján egyértelmű, hogy *Jézus a Ter 4-beli (Ábel-) és a 2 Krón 24-beli (Zakariás-) gyilkosságot állította egymás mellé* példaként, függetlenül attól, hogy a két ószövetségi könyv akkor már a lezárt kánon elejét és végét jelentette-e. (Ez tehát nem nyújt támpontot a kánon kialakulásának meghatározásához.)

INNEN-ONNAN

Izraelben, az ókori **Cezárea helyén**, az 1.századi prétóriumtól (ahol Szent Pál két évig raboskodott, ld. Csel 24-26; v.ö. Jer.füz.30 és 34) északra a legutóbbi években *egy újabb helytartói palota* romjait is feltárták. Ez a feliratok szerint a 3. század elején épült, de még a 6. században is hivatali épületként használta a Konstantinápolyban székelő császár helytartója. Ekkor már *kápolna is volt benne*; az egyik feltárt freskó Jézust és az apostolokat ábrázolja, a másik imádkozó szenteket. Egy feliratos tésztaformáló cserépszekőzt is találtak, amelyet pl. a betegekhez elvitt szent kenyérhez használtak; a felirat Krisztus és Szent Pál áldását kéri. (*Welt und Umwelt der Bibel 3/2001.*)

Jézus kánai csodájának szentföldi emlékhelyeként a keresztények több mint 400 év óta Kafr Kána várost látogatják, ahol a ferencesek templomot is építettek. Az ókorban a zárandokok egy másik helységet, az azóta elpusztult **Kirbet Kennát** tisztelték emlékhelyként. Itt a régészeti leletek szerint az 1.-4. században zsidók éltek, majd az 5.-6. századtól keresztények is letelepedtek, sőt kolostort is építettek. Az itt folyt ünnepekről »a piacensai zárandok« írt beszámolót 570 körül. A régi település helyén 1998 óta egy amerikai régészecsoport végez ásatásokat, amelyek sok bizonyítékát

nyújtják a nagyarányú zárandokjárásnak és a kolostornak is. (*Welt und Umwelt der Bibel 4/2001.*)

A *Welt und Umwelt der Bibel 4/2001.* száma beszámol J.Magness amerikai régészről érdekes megfigyeléséről: a **Heródiüm**-erőd palotájában talált összes tárgyak (elsősorban római kerámiák) Kr.e.4-nél korábbiak, tehát az épületet ez után valószínűleg nem használták. Így – az eddigi véleményekkel szemben – *nem zárható ki, hogy Nagy Heródest magában az erődben temették el.*

A Jeromos füzetek 47.számában beszámoltunk Társulatunk tervéről és megkezdett munkájáról az Újszövetség, majd pedig a teljes Szentírás *cigány-nyelvű* fordítására és kiadására. *Az ausztriai Projektgruppe BIBLIA* (Klosterneuburg) felajánlotta segítségét ebben az ügyben, és *Paul lby kismartoni püspök* buzdító,levelet adott ki a terv anyagi támogatására. A *Bibelinfo 1/2002.* száma azt közli, hogy Ausztriában kb. 11000 cigány él, akik legnagyobb részét római katolikusok.

A német püspöki kar és a németországi evangélikus egyház, más egyházi közösségekkel együtt a **jövő esztendő**t a **Biblia évének** nyilvánította. Cél a Biblia útján segíteni az (elő)-evangélizálást és a vallási közösségek életét. Ebben az Osztrák Katolikus Bibliatársulat egy 2003. októberében Bécsben rendezendő szimpóziummal vesz részt, amely-

nek fő tárgya a Máté-evangélium gyermekség-történetének (Mt 2) egzegézise és lelkipásztori alkalmazása lesz. (*Bibelinfo* 1/2002.)

Amint arról a Jeromos füzetek 46. számában már hírt adtunk, a **Katolikus Bibliaszövetség** idén szeptemberben *Beirutban tartja hatodik világkongresszusát*. Ezért a Dei Verbum 2001. évi két füzetben kiadott összevont számaiban a *Közkelet országairól*, azok bibliai múltjáról, a különböző – általunk alig ismert – *keleti keresztény egyházakról* olvashatunk érdekes cikksorozatot: Libanonról, a maronita, a melkita keresztényekről, Szíriáról és a szír egyházakról, az örmény és a káld egyházról, a jeruzsálemi latin pátriárkátusról, a kopt-kereszténységről, Egyiptomról, Irakról és Jordániáról a Biblia tükrében, az iráni egyházakról, az evangélikus egyházról Libanonban, Szíriában és Törökországban, a közkeleteti egyházak tanácsáról és az ottani bibliaszövetségek történetéről, a keleti keresztények »szív-imádságáról«, Ábrahám szerepéről a három egyistenhívő vallásban, a Studium Biblicum Franciscanum által szervezett jeruzsálemi vallásközi szimpóziumokról (1993, 1995, 1997).

A Dei Verbum említett füzeteti beszámolnak több olyan regionális összejevetelről, amelyek a **szeptemberi világkongresszus céljait** kívánják szolgálni. Így például 5 dél-amerikai ország Limában közösen

készült fel és tett javaslatokat; 12 afrikai ország Nairobiban a biblikus lelkipásztori munka hatékonyabbá tételére fogott össze és készített ajánlásokat a kongresszus részére. 12 ázsiai ország képzett bibliaapostolai lelkipásztori összefogásért dolgoznak, amelynek célja »az Egyház új útja a harmadik évezredben«. – Emellett beszámolót olvashatunk a *Fülöp-szigetek* 2001. évi országos *Biblia-hetéről*. – Értesülünk arról, hogy *15 délindiai egyházmegye közös bibliaintézete* tamil nyelven 7000 példányban havi biblikus folyóiratot ad ki; ennek cikkei 4-évente végighaladnak az egész Biblián. Az intézet 2-éves levelező bibliatanfolyamán jelenleg 3500-an tanulnak. Elkészítették az első tamil bibliakonkordanciát (a terv szerint azóta már bizonyára meg is jelent). – A *horvát püspöki kar* lelkipásztori célú *bibliaközpontot* alapított. Az eddigi *bibliaintézet* a jövőben inkább bibliatudománnyal foglalkozik, az egyetemi teológiai kar keretében. – A Katolikus Bibliaszövetség dél- és nyugat-európai régiójának képviselői 2001. októberében levelet intéztek az ugyanakkor üléselőző *Püspöki Színódushoz*, amelyben javasolták, hogy a püspökök és a püspöki konferenciák vegyék igénybe a Bibliaszövetség tagszervezeteinek munkáját. Kérték: tegyenek olyan javaslatot, hogy a Szentatya a következő szinódus témájául Isten Igéjének hirdetését tüzze ki (Egyházunkon belül és a kívülállók számára).

OLVASÓINK KÉRDEZIK

A kérdésekre Puskás Attila teológiai professzor válaszol.

✍ **Kérdés:** Mt 4,1 szerint »a Lélek elvezette Jézust a pusztába, hogy megkísértse az ördög«. Valóban Isten akart alkalmat nyújtani a sátánnak, hogy megkísértse Jézust?

Válasz: A kérdés voltaképpen arra irányul, hogy mi a Szentléleknek, illetve Istennek a szerepe valamint a célja Jézus megkísértésével. Mk evangéliuma még nem kapcsolja össze a Szentlélek általi pusztába „kidobást” (a Mk 1,12-13-ban szó szerint: „És a Lélek mindjárt kidobja őt a sivatagba. És volt a sivatagban negyven nap megkísértve a sátán által;”) és a sátán általi megkísértést, mintha az előbbinek ez utóbbi lenne a közvetlen vagy kifejezett célja. Mk megfogalmazása nyitva hagyja a lehetőséget arra, hogy miben lássuk Jézus pusztába vonulásának indítékát (bőjt, felkészülés a küldetésre, imádság stb.). Egyedül azt a két tényt rögzíti, hogy Jézus a Lélek erőteljes késztetésére (kidobja) megy a sivatagba, ahol ténylegesen majd megkísérti a sátán. Mt evangéliumában ezzel szemben az a sajátos újdonság, hogy célhatározói mellékmondatokkal jelzi: a Lélek azért vezeti Jézust a pusztába, hogy ott megkísértse az ördög (Mt 4,1-ben: „Akkor a Lélek elvezette Jézust a pusztába, hogy megkísértse az ördög”). Közös elemek a Mk-i megfogalmazással: Mt-nál is a Lélek ösztönzésére megy Jézus a sivatagba, itt is az ördög/sátán a kísértő. Lk evangéliuma szerint is a Lélek vitte a pusztába Jézust, az ördög kísértette, de Lukács sem kapcsolja össze kifejezetten a két gondolatot egymással, mintha a sivatagba való vonulás közvetlen célja a megkísértés lenne (vö. Lk 4,1).

Mindhárom evangélista hangsúlyozza tehát, hogy a kísértésnek, mint bűnre, Isten-ellenességre csábításnak az alanya (kísértő) a sátán vagy az ördög és nem Isten vagy a Szentlélek (vö. Jak 1,13). Mk és Lk megfogalmazása inkább azt sejteti, hogy Isten csak megengedi, nem akadályozza meg, hogy Jézust kísértés érje. Mt azt is hangsúlyozza, hogy Isten, a Szentlélek ösztönző ereje által kifejezetten akarja, hogy Jézus az ördöggel való harcot megvívja, a kísértéseket leküzdje és győzzön, ezért kell a pusztába mennie. Ebben az értelemben mondhatjuk, hogy Mt szemében Jézusnak az ördögtől való megkísértése egyben igazi próbatétel Isten részéről. Az evangélista azt mutatja be, hogy Jézus hasonló próbatételeket él át, mint a pusztában vándorló

Izrael azzal a különbséggel, hogy míg Izrael sorra elbukott a próbatételek során, Jézus föltétlen bizalmával és engedelmisségével kiállja a próbákat (vö. MTörv 8,3 sköv.; Kereszty Rókus, Jézus Krisztus, SZIT, Budapest, 1995).

Mi a célja annak, hogy Isten engedi illetve kifejezetten akarja, mint próbatételt Jézus sátántól való megkísértését? Itt több dologra gondolhatunk.

(1) Isten akarhatja Jézus sátántól való megkísértettségét a velünk való teljes szolidaritás miatt. Ha Jézus szeretetből mindenben egy akart lenni velünk, akkor a kísértések elszenvedésében is közösséget kellett vállalnia az emberekkel. Így tud igazán együttérezni gyengeségeinkkel és igazi Főpapként képviselni bennünket az Atya előtt, amint a Zsidókhoz írt levélben olvassuk (Zsid 2,18; 4,15).

(2) Isten akarhatja Jézus próbatételét, amennyiben akarja, hogy Jézus velünk azonos természetű ember legyen.

(2.1) Úgy tűnik ugyanis, hogy nemcsak alkalmanként érnek bennünket próbatételek vagy Isten által megengedett kísértések, hanem maga az egész emberi élet is jellemezhető úgy, mint próbára tett lét. Az embernek döntenie kell, hogy hogyan viszonyul ahhoz a hozzá személyesen kérdést intéző léthelyzetéhez, melyet egyfelől végtelenre, feltétlenül utaltsága, másfelől saját ténylegesen véges és mindenestül feltételes létének kettőssége jellemez. Az örök Fiú megtestesülésével ezt az eleve próbára tett ember-létet vette magára.

(2.2) Az emberi lét nemcsak eleve próbára tett lét, hanem zárándokállapot is. Az embernek önmagáról kell döntenie, ha máskor nem, akkor a „présbe kényszerítő” próbatételek alkalmával, s mindez időbeli folyamatban valósul meg. Az ember élete kisebb-nagyobb, megváltoztatható, később revideálható vagy éppen megerősíthető, megszilárdításra szoruló döntések sora, mely a halállal ér véget és végérvényesül. Az ember esetében minden kísértés megengedésének, a próbatételeknek a célja az, hogy a döntési helyzetben kiderüljön az emberi élet belső igazsága (hogy valójában mi lakik a szívben szemben az önillúziókkal), hogy növekedjék az ember az Isten iránti hűségben, elköteleződésben, s hogy ily módon megkoronázhatóvá váljék az Isten kegyelméből szerzett érdeme. Isten kívánja az ember teljes önmaga latba vetését üdvössége érdekében. Az örök Fiú megtestesülése jelenti ennek a zárándokállapotnak a magára vételét is. Jézus életében azt látjuk, hogy Ő is egy időben kiterjedő, kibontakozó folyamatban mondja ki újra és újra fiúi

igenjét az Atyának. A Fiú Atya iránti örök viszonzszeretetét és öröktől elvállalt küldetését a töredékes emberi lét időbeli keretei között valósítja meg. Lk hangsúlyozottan (Lk 4,13: „Miután mindezek a kísértések véget értek, az ördög elhagyta őt egy időre”), Mt és Mk inkább csak tényyszerűen jelzik, hogy Jézus megkísértése nem fejeződött be a pusztában történetekkel.

A Jézus életét végigkísérő próbatételek, Isten által megengedett, illetve akart kísértések alkalmak voltak arra, hogy a mind intenzívebb próbákat kiállva Jézus újra és újra bizonyítsa hűségét az Atyától kapott küldetéshez, egész önmagát egyre teljesebb módon rábízva az Atyára egészen a halálban véghezvitt önátadásáig (vö. Mk 8,11; 8,33; 14,38; 15,29 köv). Ez a folyamat Jézus számára nem abban az értelemben fejlődés, hogy bármikor is lett volna olyan időpont az életében, amikor csak fél szívvel, nem teljes fiúi engedelmisséggel fordult volna az Atyához s így szubjektíve tökéletesednie kellett volna (a mi esetünkben erről a szubjektív tökéletesedésről is mindig szó van). Jézus mindig, s különösen minden kísértés vagy próbatétel alkalmával maximálisan, maradéktalanul tökéletes fiúi magatartást tanúsított. Ugyanakkor, éppen az emberi zarandokállapot felvételének köszönhetően az objektíve új és egyre nagyobb kihívást jelentő próbatétel-helyzetekben egész önmagát egyre inkább igénybe vevő, kockára tevő és latba vető módon kellett megújítania az Atya akarata kimondott, mindig tökéletes fiúi igent (vö. Zsid 5,7-8). Következésképpen, talán nem elhibázott, ha úgy fogalmazunk, hogy Jézus győzelmei a kísértések felett fiúi engedelmségének mindenkor relatív maximumai, mely fiúi engedelmség a halálban válik abszolút maximummá.

(3) Jézus nemcsak a mi „szokásos” kísértéseinket szenvedte el (ezek a mi esetünkben jöhetnek saját bűnre hajló természetünkől, mások rossz példájából vagy a sátántól), hanem azoknál sokkal erőteljesebbeket is, melyeket csak ő élhetett át, mint Isten Fia és mint Messiás. Azaz, hogy Jézus az Atya által akart módon tart ki messiási küldetése teljesítésében és visszaveri a sátán cselvetéseit, egyszersmind le is győzi a sátánt. A sátán uralmának a megtörése, az „erős megkötözése” (vö. Mk 3,27) pedig azt jelenti, hogy Jézusban elközelgett az Isten uralma. A sátán kísértéseinek elszenvedése, kiállása és az ezekből való győztesként kikerülés célja az Isten uralmának végérvényes megalapítása.

 Kérdés: A kísértő sátának volt-e esélye a sikerre? És komoly kísértés lehetett-e ez Jézus számára?

Válasz: Az evangéliumok arról tanúskodnak, hogy Jézus számára a sátán kísértései, illetve az azokat megengedő atyai próbatételek valóságosak és húsba vágóak voltak. Mindez egyenesen következik abból, hogy Ő valóban a mi emberi természetünkét és a szolga alakját vette fel (ld. az előző kérdésre adott válasz 1-3. pontját). „A nagy misztérium éppen abban áll, hogy amint Nagy Szent Leó írta, az Isten Fia nem isteni fölségének erejében, hanem

a mi emberi természetünk gyengeségében küzd meg a Kísértővel” – olvassuk Kereszty Rókusnál (Jézus Krisztus, 77; vö. Nagy Szent Leo, Homilia de Nativitate, 1.1). Ugyanakkor azt kell mondanunk, hogy a sátánnak eleve nem volt esélye a sikerre. A Biblia többszörösen tanúsítja, hogy Jézus ténylegesen büntelen volt (Zsid 4,15; 7,26-28 stb). Ezen túlmenően jól megalapozott az a teológiai következtetés is, hogy Jézus vétkezhetetlen is volt. Ez egyrészt következik abból, hogy személy szerint ő az Atya örök, megtestesült Igéje, a második isteni személy, aki minden döntésnek és cselekvésnek végső alanya s aki emiatt bünt nem tud elkövetni. Másrészt következik abból is, hogy Jézus Krisztus emberi természetét létének első pillanatától, egészen és maradandóan betölti a Szentlélek. Így tehát Jézus megkísértéseit úgy értelmezhetjük, mint valós, komoly, Jézus egész önmagát igénybe vevő kihívásokat, alkalmakat arra, hogy fiúi engedelmisségét újra bizonyítsa és megvalósítsa; ugyanakkor olyan valós küzdelmek ezek, melyekből Jézus nem kerülhet ki vesztesként. Végső, kereszten aratott győzelme, mint a legnagyobb próbatétel és kísértés elszenvédése azonban úgy győzelem, hogy egész önmaga odaadását, felemésztését kívánó, külsőleg vereségnek látszó és a vereség keserűségét is átszenvedő s csak a végső bizalomban, engedelmisségben diadalmat arató győzelem.

Erdély: Katolikus Magyar Bibliatársulat

Olvasói levél

*Ferency L. Tibor írása az erdélyi
VASÁRNAP 2002. 3. 24-i számában*

A kedves, szerény, fiatal, csermátoni születésű Dezső Kingáról tudtam, hogy néprajzot és vallást tanít a sepsiszentgyörgyi Váradi József általános iskolában, hogy az egykori Pázmány Péter Tudományegyetemen, a mostani ELTE-n szerzett diplomáját sokáig nem ismerték el a felsőbb tanügyi szervek, tudtam a honosítása körüli hercehurcáról, de hogy kevés szabadidejében még a cserkészekkel is foglalkozik, sőt minden hétfőn este a felnőttek bibliakörét vezeti kolléganőjével, ezt csak a legutóbbi találkozásunk alkalmával árulta el. Eképpen a publicistai kíváncsiságnak meg az oktatást hivatásként felvállaló tanárnő meghívásának eleget téve magam is részese lehettem volna a február 7–8. között megtartott bibliaórának. Ahogy beléptem a központi plébánia tágas termébe, azonnal az otthoniasság, a családiasság felemelő érzése kerített hatalmába. Többnyire korosodó asszonyok, de diáklányok is ültek egymással szemben-körívből a padokban és beszélgettek, mint gyermekkorom fonóestjeinek asszonyai. Alig foglaltam helyet egy ismerős asszony mellett, Dezső Kinga és Kondor Ágota hitoktatók ismertették az estére betervezett témaköröket. Az Újszövetségi Szentírás azon oldalára fordítottunk, amelyen a cím: Jézus tanítványai és a bőjt, majd utána az Istennek tetsző bőjt témáját elemezték a bibliakör-tagjai. Sorban, a két jelenlévő bácsit is beleértve, elmondták, hogyan értelmezik és ültetik gyakorlatba az egyik legrégebbi kultikus szokást. A jelen levő huszonnyolc kör tag néha hangosan is felnevetett egyik-másikuk őszinte kinyilatkozása, beismerése hallatán. Semmilyen belső feszültséget, szorongást nem éreztem, ahogy idősebb és fiatalabb elmondta, mit is ért a bibliai üzenetek jelképességén, hogyan látja önmagára vonatkoztatva, hogyan kell azokat napjainkban értelmezni...

A Katolikus Magyar Bibliatársulat szórólapja, illetve belépési nyilatkozata szerint: „... a KMB azoknak a keresztyény híveknek az egyesülete, akik nem csupán a saját életüket szeretnék a Biblia szellemében átformálni, hanem az apostolokhoz hasonlóan embertársaikat is igyekeznek elvezetni a Szentírás ismeretére, a bibliai értékek (újra)felfedezésére, befogadására. Igehirdetők és hitoktatók, lelkes keresztyények, sőt nem ritkán felelősségteljes pedagógusok és népművelők is rendkívül

sokat fáradtak és fáradnak ma is ezen a téren...” Nos, hogy ez így igaz, szem- és fültanúként magam is állítom a két lelkes fiatal sepsiszentgyörgyi hitoktató vezetett-irányította bibliakör életébe betekintést nyerve!

Ugyancsak meggyőződhettem a Szent József templom és plébánia fiatal segédlelkészének, Kopácsi Ferencnek aktív részvételéről és támogatásáról, amit a 2001. december 2-án születésének 4. évfordulóját ünneplő bibliakörnek biztosított és biztosít. E szerény írás vigye hírül a marosvásárhelyi bibliaközpontba, valamint Gyulaféhevárra Nagy Józsefnek, a szentírástudományok tanárának, hogy az egyház új intézményének elvetett magjai a háromszéki talajban, a sepsiszéki tevékenyben gyökeret eresztettek, a hajszálgökök megerősödtek, s a Biblia szellemének virága életre kelt. Mert fiatalok, középkorúak, nyugdíjasok, a kör tagjai együttéreznek, szép nagy családot alkotnak, a sepsiszentgyörgyi Szent József plébánia ölelő karjainak oltalmában tanulnak, művelődnek egyházuk hasznára-javára, önmaguk lelki épülésére.

**Az erdélyi Katolikus Magyar Bibliatársulat tagjainak
nyári tábora (Ivófürdő, 1997. jún. 23-26)**

Vajdaság: Bibliaapostolok találkozója

Kónya Livia (Csóka) beszámolója

Szeretetteljes légkörben, tartalmas munkával telt el a húsvét első szombatja Muzslyán. Délelőtt kilenc órakor a viszontlátás örömeivel üdvözölték egymást a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat vajdasági animátorai, akik Adáról, Csókáról, Kikindáról, Kúláról, Nagybecskerekéről, Sándoregyházáról és Torontálvásárhelyről érkeztek, hogy a muzslyaiakkal együtt töltsék el a napot, melynek mottója a *Szentlélek szól az Írásokban* volt. A Both István atya szervezte találkozónak a muzslyai plébánia adott otthont Tratnjek Stanko atya jóvoltából.

Délelőtt dr. Harmath Károly ferences atya két előadását hallgathattuk meg. Az első előadás az *Őszövségről*, a második az *Újszövetségről* szólt a Szentírás sugalmazásának tükrében. Károly atya részletesen kifejtette a sugalmazás mibenlétét; magyarázatát a Szentírásból vett gyakori idézetekkel tette még érthetőbbé.

A közösen elfogyasztott ebédet kedélyes társalgás követte, majd délután fél háromkor csoportmunka kezdődött. Az imaginatív elmélkedés módszerével *Lukács Evangéliumának* egy részletét (Lk 24, 1—12) dolgoztuk fel Móra Mária és Kónya Livia irányításával. Az imaginatív elmélkedés, mely egy modern lazító technika és a Szent Ignác-i módszer ötvözete, sokat segített abban, hogy a húsvét misztériumát teljesen átéljük. Erről tanúskodott a gondolatok, érzések megfogalmazása a meditáció után. Az empátia olyannyira kifejezésre jutott, hogy többen örömkönyvekkel küszködve tudtuk csak felolvasni gondolatainkat, melyeket a meditáció ideje alatt papírra vetettünk. Úgy éreztük, hogy az angyal személyesen hozzánk szólt az üres sírnál, hogy nekünk mondta el az örömhírt Jézus feltámadásáról.

Krisztusi szeretettel kívánunk mindenkinek ilyen tartalmas és lelkiekben gazdag napokat.

KÖZGYŰLÉS

Meghívó – A Bibliatársulat vezetősége nevében Társulatunk minden tagját szeretettel meghívom a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat 2002. évi I. rendes közgyűlésére, amelyet 2002. szept. 12-én du. fél 5 órától tartunk a budapesti Bibliaközpontban (Bp. VI. ker. Teréz krt. 28.I.6.).

Napirend: 1. A Számvizsgáló Bizottság beszámolója

2. Beszámoló az 2001/2002-es munkaév tevékenységéről

3. A 2002/2003-as munkaévre vonatkozó tervek ismertetése

Tarjányi Béla ügyvezető elnök

Várható, hogy ez az első közgyűlés nem lesz határozatképes.

A második rendes közgyűlést szeptember 28-án délelőtt fél 11 órára hirdetjük meg (ez a második közgyűlés a résztvevők számától függetlenül határozatképes lesz):

Meghívó – A Bibliatársulat vezetősége nevében Társulatunk minden tagját szeretettel meghívom a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat 2002. évi **II. rendes közgyűlésére**, amelyet 2002. szept. 28-án szombaton de. fél 11 órától tartunk a budapesti Bibliaközpontban (Bp. VI. ker. Teréz krt. 28.I.6.).

Napirend: 1. A Számvizsgáló Bizottság beszámolója

2. Beszámoló az 2001/2002-es munkaév tevékenységéről

3. A 2002/2003-as munkaévre vonatkozó tervek ismertetése

A közgyűlés előtt 10 órákor szentmise keretében adunk hálát Istennek, és kérjük továbbra is áldását munkánkra!

Szeretettel várjuk minden kedves Tagtársunkat!

Budapest, 2002. jún. 29.

Tarjányi Béla ügyvezető elnök

Jeromos esték

Társulatunk központjában a havonta megrendezésre kerülő biblikus továbbképző előadások sorában f. év áprilisban **Dr. Karsai Ervin** professzor érdekes előadást tartott a cigányság történetéről, szokásairól és gondolkodásmódjáról, valamint a cigány nyelvről és a cigány bibliafordítás különleges problémáiról. – Májusban **Gaal Endre** főigazgató, teológiai professzor – a 2001. októberi előadás folytatásaként – i-

gen világosan mutatta be az ószövetségi apokaliptikát, utána sorjában Keresztelő Szent János prédikációjának, majd Jézus tanításának és csodáinak eszkatológiai tartalmát, végül ezeknek az ősegyház hitében (és írásaiban) megjelenő újabb vonásait. – Június második szerdáján a 2001/2002-es munkaév befejezéseként szentmisében adtunk hálát Istennek az elmúlt év eredményeiért, a kapott kegyelmekért.

Ősszel a *budapesti Jeromos esték* első alkalmaként október 9-én 18 órakor **Lányi Béla SVD** atya előadása következik »*A katolicizmus újjászületése Belorussziában*« címmel. (Az előadás helye Bibliaközpontunk: Budapest VI.Teréz krt.28. I.em.6-7.) A további előadások témáját következő számunkban közöljük.

* * * * *

Tagságunk egy kis csoportja minden második héten pénteken du. 5-6-ig a Bibliaközpontban imaórát tart, hogy Isten áldását kivesdje munkánkhoz, és imáiba foglalja minden egyes társulati Tagunk, Jótevőnk és Olvasónk személyes problémáit, gondjait. Kérjük, a távolból is kapcsolódjanak be ebbe a közös imába.

A *szenstégimádások időpontja és az elmékedések témája* a nyári hónapokban: júl. 26.: Zsolt 65; aug. 9.: Zsolt 1,1–3; aug. 23.: Zsolt 66,1–4; szept. 6.: Zsolt 84,6–8; szept. 20.: Zsolt 93,1–5; okt. 4.: Zsolt 103,20–22.

Az a támogató együttműködés, amely megnyilvánul Társulatunk Tagjai és füzetünk Olvasói részéről levelek, javaslatok, kritikák, kétkézi segítség, ima, tagdíj, adomány és még sok más formában, igen nagy örömmel tölt el, és ezúton is szeretném mindezt a magam és mindannyiunk nevében ismételten szívből megköszönni!

Tarjányi Béla

Továbbra is kérjük kedves Olvasóinkat, Tagtársainkat, valamint a bibliaapostolképző szemináriumok résztvevőit, írják le és küldjék el szerkesztőségünknek a

Szentírással kapcsolatos élményeiket, tapasztalataikat, amelyeket egyéni vagy közösségi szentírásolvasás ill. bibliaórán való részvétel (bibliaóra-vezetés) során szereztek!

A beszámolókat érdeklődve várják a szerkesztők:

Székely István, Tarjányi Béla Thorday Attila,
Vágvölgyi Éva, Zsuppán Monika

SZERETETTEL AJÁNLUK KIADVÁNYAINKAT:

Ó- és ÚJSZÖVETSÉGI SZENTÍRÁS (Káldi-Neovulgáta). Ára 2400 Ft.
ÚJSZÖVETSÉG és ZSOLTÁROK (Káldi-Neovulgáta). Ára: 1400 Ft.

*Plébániák, hitoktatók, egyházi közösségek a Bibliaközpontban
30% ill. 25 % kedvezménnyel hozzájuthatnak:*

Szentírás: 1680 Ft, Újszövetség és Zsoltárok: 1050 Ft.

A STUTTGARTI KISKOMMENTÁR

eddig megjelent kötetei:

J. Kremer, 2. KORINTUSI LEVÉL, SKK 8. Ára: 520 Ft.

W. Radl, GALATA LEVÉL, SKK 9. Ára: 440 Ft.

B. Mayer, FILIPPI és FILEMON LEVÉL, SKK 11. Ára: 420 Ft.

O. Knoch, 1. és 2. TESSZALONIKI LEVÉL, SKK 12. Ára: 380 Ft.

*P.-A. Seethaler, 1. és 2. PÉTER LEVÉL, JÚDÁS LEVÉL, SKK 16.
Ára: 580 Ft.*

BIBLIKUS ÍRÁSOK sorozatunk:

SZENTÍRÁSMAGYARÁZAT AZ EGYHÁZBAN, BIR 1. Ára: 480 Ft.

Mócsy Imre S.J., MI A BIBLIA? BIR 2. Ára: 420 Ft.

*Tarjányi Béla, BIBLIKUS TEOLÓGIA – Tanulmányok, BIR 3.
Ára: 560 Ft.*

*Gyürki László, A BIBLIA FÖLDJE – MAGYAR SZENTÍRÁS-
FORDÍTÁSOK, BIR 4.* Ára: 420 Ft.

Mócsy Imre S.J., AZ EVANGÉLIUMOK HITELESSÉGE, BIR 5. Ára: 640 Ft.

E g y é b: **BIBLIATUDOMÁNY CD** (Káldi-Neovulgáta Biblia,
konkordancia, 35 biblikus könyv, 600 kép). Ára: 8000 Ft.

Vágvolgyi Éva, CSENDES PERCEK. Ára: 580 Ft.

*Vágvolgyi Éva, AZ ARANYVIRÁG – Mesék kicsiknek és nagyoknak (3.
kiadás).* Ára: 540 Ft.

A. Hecht, KÖZÖS UTUNK A BIBLIÁHOZ, 2., bőv. kiadás. Ára: 480 Ft.

Isten Szava

*Egy példány ára 150 Ft,
az évi négy szám 600 Ft (+ postaköltség)*

Látok

*Először csak a szememmel,
De nincs benne értés.
A képek egyesével
Sorakoznak bennem,
Nincs köztük kapcsolat.
Aztán az emlékezésben,
Ahogy egymás mellé
Helyezem őket,
Meglátom, ahogy
Egymásba kapcsolódnak
Az események, dolgok,
És megértem, mi történt.*

Havva

örökre megmarad
